

Секция по компютърна лингвистика

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Българска академия на науките

Лексикална семантика и синтактична реализация на аргументите (при префигирани глаголи в българския език)

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователната и научната степен „доктор“

Научна специалност: Общо и сравнително езикознание (математическа лингвистика)

Шифър: 05.04.11

Автор: Светлозара Лесева

Научен ръководител: проф. д-р Светла Коева

Съдържание

Увод.....	4
Глава 1. Теории за лексикално-концептуалната структура в съвременната лингвистична литература.....	8
Глава 2. Глаголна префиксация, пределност, перфективност. Префиксацията и лексикално-концептуалната структура.....	18
Глава 3. Взаимодействие между префиксите и основите – механизъм, специфики, закономерности.....	26
Абстрактна скала (3.3.4.1.).....	29
Идентична скала (3.3.4.2.).....	31
Модифицирана скала (3.3.4.3.).....	32
Неканонична скала (3.3.4.4.)	33
Скала, дефинирана за неканоничен участник, съотнасящ се с вътрешен аргумент (3.3.4.4.1.).....	34
Неканонична скала, определена за периферен участник (3.3.4.4.2.).....	35
Неканонична скала, дефинирана за екстратематичен участник (3.3.4.4.3.).....	38
Неканонична скала, дефинирана за каноничен участник (3.3.4.4.4.).....	39
Скала, асоциирана с неканонична релация за каноничен участник (3.3.4.4.5.).....	40
Скала, дефинирана за субекта (3.3.4.4.6.).....	41
Индукция на скала при нескаларни глаголи (3.3.4.4.7.).....	42
Лексикализиране на скала чрез профилиране (3.3.4.4.8.).....	43
Глава 4. Изследване върху префигиран глаголи с локативна представка за-.....	47
Заклучение.....	52
Справка за приносите на дисертацията.....	55
Списък на публикациите, свързани с темата на дисертацията.....	56
Библиография.....	57

Увод

Изследването е мотивирано от наблюденията върху различните типове отношения между основни несвършени глаголи и префигирани предикати, образувани от тях, извършени в процеса на разработването на Българския wordnet, както и от факта, че закономерностите, на които те се подчиняват, не са изследвани пълно и последователно в научната литература.

Отношенията между основните и префигираните глаголи най-общо се разделят на два основни типа. В едни случаи основният глагол и префигираните корелати изразяват условно казано едно и също лексикално значение, докато в други семантиката на изходната основа¹ е модифицирана от представката така, че лексикалното значение на префигираните корелати е различно от това на мотивиращата основа. Илюстрация за първия тип е отношението между префигираните глаголи *напиша/написвам*² и изходния *пиша*³, при които може да се говори за относително *лексикално тъждество*⁴, тъй като производните глаголи означават извършване докрай или изцяло на дейността, означавана от изходния предикат. Вторият тип отношения се наблюдава между *мятам*⁵ и *наметна/намятам*⁶, при които не съществува лексикално тъждество: *мятам* означава поставяне на нещо някъде чрез преместването му в пространството, а *наметна/намятам* – покриване на някого или нещо чрез такова действие.

В практически план изследването на взаимодействията между представките и основите, с които те се свързват, би улеснило разработването на методология за представяне на тези явления в езикови ресурси като wordnet, където глаголите са организирани в естествени семантични класове, както и по принцип в лексикографската практика.

В теоретичен план изследването е важно в няколко аспекта. Част от представките модифицират значението на основите, с които се свързват, като добавят

¹ Тъй като повечето разглеждани префигирани предикати са производни от глаголи, по-често ще се използват взаимозаменяемо *изходен глагол*, *мотивиращ глагол*, *непрефигиран корелат* и под. Когато се разглеждат префигирани глаголи, производни от думи от други части на речта, ще се говори за *изходна/мотивираща основа*.

² „пиша нещо до край, изцяло“ (РБЕ, т. 10: 376, зн. 1)

³ „излагам в писмена форма някаква препоръка, заповед, покана, молба и под. или съобщавам на някого, споделям с някого в писмен вид факти, които го интересуват, свои преживявания, мисли, разбирания и др.“ (РБЕ т. 12: 455)

⁴ Тъждеството е относително, тъй като значението за пределност се лексикализира само от префигираните глаголи.

⁵ „слагам, поставям нещо някъде, върху друго нещо, обикн. с рязко движение, с подхвърляне или със замах от разстояние; хвърлям, замятам“ (РБЕ, т. 9: 876, зн. 2)

⁶ „завивам, загръщам някого с дреха или завивка, която мятам, поставям на гърба, раменете или тялото му; замятам“ (РБЕ, т. 10: 340, зн. 2)

определен лексикален компонент – например *по-* в *попиша/пописвам*⁷ внася значение за ограничена продължителност, а *на-* в *намятам* – локативно значение за засягане, обхващане на повърхност. Морфологичните изменения, които настъпват при префиксацията, са следствие от изменения в аспектиалните свойства на изходния предикат, настъпващи в резултат на префиксацията. Подобен ефект имат и представки, които не съдържат в значението си отчетлив лексикален компонент, като *на-* в *напиша/написвам*.

Наред с аспектиалните изменения представките имат свойствата да взаимодействат със семантичната структура на предикатите, с които се свързват, и да изменят тематичната им структура (броя и семантичния тип на аргументите и семантичните релации между аргументите и предиката) и синтактичното им изразяване (експлицитност/имплицитност и синтактична позиция на аргументите). Твърдението е онагледено с глаголната двойка *наметна/намятам* в съпоставка с *мятам*.

Множеството от аргументи на глагола *мятам* включва одушевен или квазидушевен участник *Агенс*, който премества обект (*Тема*) и го поставя върху дадено място (*Цел*). Тематичната структура на *наметна/намятам* в конкретното значение включва *Агенс*, който покрива повърхност (*Цел*) с обекти или вещество (*Тема*):

- 1а. [x]_{АГЕНС} **мята** [y]_{ТЕМА} [върху z]_{ЦЕЛ}
- 1б. [x]_{АГЕНС} **намята** [z]_{ЦЕЛ} [с y]_{ТЕМА}
- 2а. [Майката]_{АГЕНС} *метна* [одеялото]_{ТЕМА} [върху спящото дете]_{ЦЕЛ}.
- 2б. *[Майката]_{АГЕНС} *метна* [спящото дете]_{ЦЕЛ} [с одеялото]_{ТЕМА}.
- 2в. [Майката]_{АГЕНС} *наметна* [спящото дете]_{ЦЕЛ} [с одеялото]_{ТЕМА}.

Както *мятам*, така и *наметна/намятам* имат по три задължителни конституента с едни и същи роли, но участниците *Тема* и *Цел* се реализират в различни синтактични позиции при непрефигирания предикат и при префигираните корелати. Тъй като *на-* има локативна семантика, промяната на статута на участника с роля *Цел*, довела до изразяването му в прякообектната позиция на *намятам*, се дължи на представката.

Случаи като демонстрации не са редки и не засягат само *на-*, нито само това нейно значение, но като цяло природата, механизмът и ефектите от тези взаимодействия остават встрани от научната проблематика.

Основната **цел** на дисертацията е да се изследва взаимодействието между

⁷ „пиша малко, кратко време“ (РБЕ т. 13: 527, зн. 1)

префиксите и лексикално-концептуалната структура на мотивиращите основи (в повечето разглеждани случаи – глаголи) и влиянието му върху аргументната реализация. По-конкретно, целта е да се формулира механизмът на взаимодействие между представките и предикатите и да се опише как префиксацията изменя тематичните и аспектиалните свойства на изходните предикати и как това се отразява върху синтактичното изразяване на задължителните участници и морфологичните свойства на глаголите. Пряк резултат от изследването е описанието на типологията на тези взаимодействия.

Научните задачи, поставени в изследването, произтичат от целите и са формулирани по следния начин:

1. Да се определят семантичните фактори, които предопределят аргументната реализация, и отношението им към взаимодействието между представки и предикати.
2. Да се избере формализъм за представяне на лексикалносемантичната структура на предикатите – както на изходните, така и на префигираните.
3. Да се изясни механизмът, по който се извършва префиксацията, и да се опише взаимодействието ѝ с тематичната и аспектиалната структура, а оттам и ефектите върху синтактичната реализация на аргументите и видовата принадлежност на предикатите.
4. Да се представи типология на взаимодействията между представките и основите, като се изведат закономерностите според това, дали префиксацията е съпроводена с промени в тематичната структура. В рамките на дисертацията фокусът е върху формулирането на основните типове взаимодействия с оглед на измененията в тематичната структура и аргументната реализация.

За постигането на научните задачи са анализирани групи префигиранни глаголи в съпоставка с мотивиращите основи, ексцерпирани от: (i) Българския wordnet (1099 синонимни множества); (ii) „Българския тълковен речник“ (БТР) – около 7000 глагола с представките *в-/въ-, въз-, до-, за-, зад-, из-, на-, над-, о-, об-, от-, по-, под-, пре-, през-, пред-, при-, про-, раз-, с/съ-, у-*; (iii) списъците глаголи, предложени у Иванова (Иванова 1974) и Радева (Радева 1991); (iv) речниковите статии на глаголи от определени семантични класове в БТР, в многотомния „Речник на българския език“ (РБЕ), в онлайн речници; (v) Интернет и от Българския национален корпус (неописани в речниците значения).

Методологията на анализа на лексикално-концептуалната структура включва следните стъпки:

1. Определя се лексикалното значение на префигирания глагол и на глагола/основата, от който е произведен.
2. Идентифицират се аргументите в изходната структура и аргументите на

префигирания глагол въз основа на дефиницията и примери.

3. Разглежда се семантичната структура – брой на задължителните участници, релацията на всеки от участниците към предиката. По възможност изходният глагол/основа и префигираните корелати се съотнасят към семантичен фрейм във ФреймНет.

4. Когато значението на префигирания глагол не е описано в лексикографските ресурси, се установява принадлежността му към даден семантичен клас и се дефинира значението му, а концептуалната му структура и аргументната реализация се разглеждат по аналогия с други членове на същия клас.

На базата на анализа се установява какви промени са настъпили вследствие на префиксацията в тематичната и аспектиалната структура.

(i) Определя се лексикалният принос на представката.

(ii) Разглежда се броят на задължителните участници на изходния и на префигирания глагол.

(iii) Установява се съотнасянето между семантично съвместимите⁸ участници, т.е. тези, между които отношението е на еквивалентност, или между хипероним и хипоним (или обратно). В случая съотнасянето е между тематични роли.

(iv) Формулира се типът на промяната – кои участници променят статута си и по какъв начин, променя ли се броят на задължителните участници. Установява се как се променя релацията между участника/участниците, които са получили различен статут, и предиката, променя ли се и как синтактичната им реализация и лексикалният им аспект.

(v) Извежда се кои са семантичните (под)класове, към които принадлежат изходният глагол/основа и префигираните корелати.

Като основни източници на примери както с илюстративна цел, така и с оглед на анализите, са посочени Българският национален корпус⁹ (БНК) и Интернет. За изучаване на обкръжението на предикатите те са използвани най-вече в добавка към анализа на речниковите дефиниции и примери. Основните лексикографски ресурси, използвани в изследването, са многотомният „Речник на българския език“ (РБЕ) и „Български тълковен речник“ (Андрейчин и др. 2002, съкр. БТР).

В края на увода е направено кратко представяне на съдържанието на дисертацията и обобщение на структурата ѝ.

⁸ Формална дефиниция на термина е представена в Глава 1.

⁹ http://ibl.bas.bg/BGNC_bg.htm

Глава 1. Теории за лексикално-концептуалната структура в съвременната лингвистична литература

В Глава 1 на дисертацията са представени няколко теории за лексикалносемантично описание, като фокусът е върху онези от тях, които отчитат ролята както на тематичната, така и на аспектиалната структура. Стремeжът при представянето е да се отрази развитието в разбирането за семантичните фактори, предопределящи аргументната реализация, и заедно с това да се въведат основните термини и теоретични схващания, които се приемат по-нататък в труда.

Теорията за съотнасянето между семантиката и синтаксиса се основава на схващането, че синтактичното поведение на аргументите е предсказуемо от определени аспекти на лексикалната семантика на предикатите. Следователно, с помощта на добре формулирана теория е възможно извеждането на синтактичните свойства на предикатите от тяхното значение (Джакендоф 1990, Левин и Рапапорт-Ховав¹⁰ 1996:2-3, Л&РХ 2005 и много други).

Най-напред (т. 1.2.1.) накратко са представени падежните рамки, тематичните роли и принципите за селекция на субект (Филмор 1968) и тяхната еволюция от (i) списъци от тематични роли, съответстващи на аргументите на предиката, към (ii) структурирани описания на аргументната структура (Уилямс 1981, Маранц 1984, Гримшоу 1990 и много други) и (iii) правила за съотнасяне между семантичните роли и синтактичните позиции (ЛРХ 2005:36). Посочени са главните недостатъци на тематичните роли и тематичните йерархии (Даути 1991:553-562, Джакендоф 1990: 47-48, Л&РХ 2005) и са представени техни алтернативи – (i) йерархиите, основаващи се на повече от едно измерение – Джакендоф (Джакендоф 1990), Гримшоу (Гримшоу 1990); (ii) обобщените тематични роли – *макророли* (Ван Валин и ЛаПола 1997 и др.), или *протороли* (Даути 1991).

ЗаклЮчението е, че семантичните роли не са достатъчни за задаване на механизъм за семантико-синтактично съотнасяне, но интегрирани в подходящо описание, могат да бъдат част от този механизъм и в редица случаи са предпочитан начин за означаване на аргументите. Например, в дисертацията семантичните роли са използвани като наименования на семантичните конституенти (участници¹¹) на ситуациите¹², като описанието на самите ситуации се представя чрез съответните

¹⁰ За съвместните работи на двете авторки се използва съкращението Л&РХ или РХ&Л.

¹¹ В дисертацията терминът (*семантичен*) *участник* се използва като преводен еквивалент на термина *participant* в англезичната литература, за който се приема предложената от Кьониг и др. (Кьониг, Моунър и Биенвеню 2002: 225) дефиниция: „Наричаме *семантични участници* множеството от същности..., които се включват в описанието на дадена ситуация. *Семантичните участници* обхващат *Агенсите*, *Пациентите* и други традиционни роли, както и роли, означаващи място и време...“ Това схващане е имплицитно в редица теории.

¹² Терминът *ситуация* се използва в най-неутралното общоприето значение (напр. у Коева 2008а); съответства на

концептуални фреймове във ФреймНет (Рупенхофър и др. 2010).

В труда се застъпва утвърденото схващане, че лексикалносемантичното представяне е структурирано и йерархично организирано. В общия случай то се разглежда под формата на предикатна декомпозиция, в която са представени тези свойства, които предопределят аргументната реализация, и е обозначен концептуалният компонент. Аргументната структура се кодира чрез аргументните позиции в предикатната декомпозиция, като степента им на вложеност в структурата отразява йерархията на аргументите.

Сред теориите, използващи предикатна декомпозиция, доминират аспектуалните подходи (Фоли и Ван Валин 1984, Ван Валин и Лапола 1997, Л&РХ 2005, РХ&Л 1998а и много други). Терминът *аспектуалност* се дефинира като генерично название за свойствата и явленията, отнасящи се до вътрешната темпорална структура на ситуациите (Комри 1976, Смит 1991 и много други) и характера на протичането им (Бондарко и Буланин 1967, Маслов 1984), които се изразяват чрез лексикалния и граматичния аспект и чрез други езикови средства. Типовете темпорална структура са обобщени чрез четирите онтологични класа ситуации, предложени от Вендлер (Вендлер 1957) - *дейности (activities)*, *постигновения (accomplishments)*, *изпълнения (achievements)*, *състояния (states)*. Под лексикалноаспектуални свойства на предикатите в рамките на

дисертацията се имат предвид отличителните свойства, на които се основава причисляването на даден глагол към един от четирите онтологични типа.

В аспектуално ориентираните подходи формалното лексикалносемантично представяне и принципите на аргументната реализация се основават на лексикалноаспектуалните свойства на предикатите и на взаимодействието на тези свойства с фактори като каузативността, агентивността и др. (Даути 1979, Фоли и Ван Валин 1984, Ван Валин и ЛаПола 1997, РХ&Л 1998а, Рамчанд 2008 и много други), които не са пряко свързани с начина, по който протичат ситуациите. За съответното структурирано описание се използва терминът (*аспектуално-)*събитийна структура.

В рамките на Глава 1 са разгледани три синтактични теории, в рамките на които се утвърждава идеята, че аргументната реализация се определя както от тематичните, така и от аспектуалните¹³ свойства на предикатите.

Според Гримшоу (Гримшоу 1990) тематичната структура организира а-

термините *situation* (Рупенхофър и др. 2010), *eventuality* (Тени 1992, РХ&Л 1998а, Л&РХ 1999, Л&РХ 2005), *event* (Даути 1991) и др.

¹³ Има се предвид аспектуално-събитийна структура, като при това тя не се основава на дефинираните лексикалноаспектуални класове, а на по-общото разграничаване на активно и на резултативно подсъбитие.

структурата чрез идентифицирането на отношенията на изпъкналост¹⁴ между аргументите на един и същи глагол (Гримшоу 1990: 5, 7), а синтактичните свойства на аргументите и правилата за съотнасяне от а-структурата към синтаксиса се предопределят от аспектиалните свойства на предикатите.

В рамките на Хипотезата за аспектиалния интерфейс (Тени 1992) се демонстрира, че съотнасянето между семантиката и синтаксиса има аспектиален характер, като единствено аспектиалните свойства на тематичната структура са „видими“ за синтаксиса. Тени предполага универсална аспектиална структура, асоциирана с вътрешния пряк, вътрешните непреки и външния аргумент в синтактичната структура, която ограничава какви участници в събитието могат да заемат тези позиции. За синтаксиса са достъпни не самите тематични отношения, а аспектиалните структури, свързани с тях (Тени 1992:2).

Третата теория (Даути 1991) не разграничава тематичната от аспектиалната структура, а формулира принципи за аргументна реализация, които се основават на събитийни и аспектиални свойства на аргументите. Свойствата са обединени в две прототипни (прото)роли – *Протоагенс* и *Протопациенс*, които се приписват релационно в рамките на лексикалносемантичното описание на даден предикат.

Трите разгледани теории имат съществен принос за преосмислянето на определителите на семантико-синтактичното съотнасяне. Важен извод от първите две е, че тематичната и аспектиално-събитийната структура са взаимосвързани, но отделни аспекти на лексикалносемантичното описание. На нивото на тематичната структура се дефинират релациите между участниците и предиката, а на равнището на аспектиално-събитийната тематичната структура се организира спрямо отношението на семантичните конституенти към протичането на ситуацията и се предопределя аргументната реализация.

В т. 1.2.2.3. е представен един от актуалните модели за лексикалносемантично описание, първоначално предложен от Даути (Даути 1979). Моделът представлява формално представяне на онтологичните класове на Вендлер с помощта на предикатната декомпозиция. В дисертацията са представени два съвременни варианта на този модел – *логическите структури* – ЛС, разработени в рамките на Граматиката на ролята и референцията (Ван Валин и ЛаПола 1997), и *събитийните структури* – СС (Л&РХ 2005, РХ&Л 1998а и др.).

Централно място в представената у (Ван Валин и ЛаПола 1997) теория заема лексикалносемантичното представяне на предикатите. Класификацията (1997:82-138) се основава на съотнасянето на концептуализациите за протичането на явленията в

¹⁴ Терминът *изпъкналост* (prominence) се дефинира като различна степен на вложеност в структурираното описание.

света, наречени *състояния на нещата* –СНН (*state-of-affairs*)¹⁵, към онтологичните класове предикати (Таблица 1):

Състояние на нещата	Онтологичен клас
<i>ситуации (situations)</i> – статични СНН (местоположение, състояние, вътрешно преживяване на участник)	състояния
<i>действия (actions)</i> – динамични СНН (участник върши нещо)	дейности
<i>процеси (processes)</i> – СНН, свързани с промяна в състояние, вътрешно преживяване, което протича в течение на времето	постижения
<i>събития (events)</i> – СНН, които протичат мигновено	изпълнения

Таблица 1. Съответствие между СНН и онтологичните класове

Състоянията и *дейностите* се приемат за примитивни предикати, от които се извеждат останалите класове.

Състоянията се представят чрез прости предикати, които присъединяват аргументи:

1. **предикат`** (х) или (х, у) - *спя, болен съм, гледам, зная, намирам се.*

Дейностите съдържат в ЛС обобщения предикат **правя`** (do`):

2. **правя`** (х, [**предикат`** (х) или (х, у)]) - *тичам, скачам, плувам, ям, пия.*

Логическата структура на производните предикати се образува чрез присъединяването на оператор¹⁶ към ЛС на *дейност* или *състояние*.

Операторът ИНГР (мигновена промяна) служи за деривация на *изпълненията*:

3. ИНГР **предикат`** (х) – *разбия се/разбивам се, счупя се/счупвам се;*
4. ИНГР **правя`** (х, [**предикат`** (х)]) – *разплача се/разплаквам се.*

Постиженията се произвеждат с помощта на оператора СТАВАМ:

5. СТАВАМ **предикат`** (х) – *стопя(вам) се, заледя(вам) се, потъна/потъвам;*
6. СТАВАМ **правя`** (х, [**предикат`** (х)]) – *проговоря/проговорвам (=научавам се да говоря).*

Дейности като (i) *ям, пия, чета* и (ii) глаголи за движение без крайна точка се разглеждат като *активни постижения (active accomplishments)*, когато присъединяват

¹⁵ Извън представянето на Граматиката на ролята и референцията в дисертацията на термина „състояние на нещата“ съответства общоприетият термин *ситуация*. В тази част това се избягва, тъй като *ситуация* в класификацията на ГРР е тип *състояние на нещата* (на който съответстват стативните глаголи).

¹⁶ Използват се още и логически оператори – за отрицание (**НЕ**) и за едновременност (**^**).

референциален обект¹⁷ (i) или фраза, въвеждаща цел на движение (ii). Извеждането на активните постижения от дейностите се извършва чрез лексикално правило (7):

7а. **правя**` (x, [**предикат**` (x, (y))]) & СТАВАМ **предикат**`(y) – *изям/изяждам, прочета/прочитам, напиша/написвам*;

7б. **правя**` (x, [**предикат**` (x, (y))]) & СТАВАМ **съм на място**` (z, x) – *изтичам/изтичвам (до магазина), избутам/избутвам (шкафа до прозореца)*.

У Ван Валин (2007: 35) като отделен клас са представени *семелфактивите* със съответните логически структури.

На всеки от аспектиалните типове съответства каузативен вариант, получен с помощта на оператора КАУЗИРАМ:

8. α КАУЗИРА β ; където α , β са добре оформени логически структури от всеки от аспектиалните класове.

Авторите на ГРР разглеждат семантичните роли като релации, дефинирани от конкретни аргументни позиции в логическата структура. Значение за определяне на дадено тематично отношение имат аспектиалният и семантичният клас на предикатите (Ван Валин и ЛаПола 1997:114-116). Тематичните отношения могат да се съотнесат с една от две макроролите, съответно *Актор* (*Actor*) и *Повлиян* (*Undergoer*¹⁸), в зависимост от по-силно изразените агентивни (*Актор*) или пациенсни (*Повлиян*) свойства. Съотнасянето на макроролите със синтактичните позиции от своя страна се регулира от Принципа за селекция на субект.

Използваните в дисертацията предикатни декомпозиции в голяма степен възприемат, макар да не следват точно, представянето в ГРР. Важен елемент, заимстван от тази теория, е представянето на някои класове глаголи: глаголите, разглеждани в ГРР като *активни постижения* (9а) и като *каузирани постижения* (9б):

9а. *ям (ябълка)*: [**правя**` (x, [**предикат**` (x, y))]) & СТАВАМ **предикат**` (y)]

9б. *суша дрехи*: [**правя**` (x,  $\emptyset$ )] КАУЗИРАМ [СТАВАМ **предикат**` (y)]

Различните лексикалносемантични описания на двата типа глаголи показват важни типологични разлики, установени в лингвистиката, от които произтичат значими разлики в синтактичните им свойства.

Друг вариант на лексикалносемантично описание чрез предикатна декомпозиция са *събитийните структури* (*event structures*) (РХ&Л 1998а, Л&РХ 1999, Л&РХ 2005, Левин 2006 и други).

Събитийната структура на даден предикат се състои от два компонента –

¹⁷ Референциалните обекти имат конкретен референт в изказването.

¹⁸ Преводът на термините е заимстван от Джонова 2005 и Ницолова 2005.

структурен, представен чрез *събитуен темплейт (шаблон)*, който представя в схематичен вид *събитийния тип* на *ситуацията*, и идиосинкретичен, наричан още *основа*, или *константа* (*root, constant, idiosyncratic component*). Събитийните типове се разделят на прости, състоящи се от едно, и сложни – състоящи се от две подсъбития, всяко от които е правилно оформено просто подсъбитие (PX&Л 1998a)¹⁹:

10. [x ВЪРША_{<НАЧИН>} (y)] – предикати, означаващи *дейности* – *тичам, плувам, търкам, бърша*; в ъгловите скоби се посочва името на константата;

11. [x<СЪСТОЯНИЕ> (y))] – едноаргументни, двуаргументни и т.н. предикати, означаващи *състояния* – *вися, лежа, седя, виждам, зная* и т.н.;

12. [СТАВАМ [x<СЪСТОЯНИЕ>]] – инхоативни предикати, съответстващи на *изпълненията и постиженията* в ГРР;

13. [[x ВЪРША_{<НАЧИН>}] КАУЗИРАМ [СТАВАМ [y <СЪСТОЯНИЕ>]]] – *постигания* (*accomplishments*), образувани от *дейности* чрез разширяване на събитийната структура;

14. [[x ВЪРША] КАУЗИРАМ [СТАВАМ [y <СЪСТОЯНИЕ>]]] - глаголи за промяна в състоянието (*accomplishments*) – *чупя/счупя/счупвам, убия/убивам, пълня/напълня/напълвам*.

Проектирането на лексикалната информация се извършва чрез съотнасянето на семантичните участници, изисквани от константата – т.е. мотивирани от семантиката на предиката и необходими за интерпретацията му – със „семантично съвместими“²⁰ променливи в събитийния шаблон (PX&Л 1998a: 110).

Семантичните участници, свързани с дадена константа, се делят на *структурни* (*structure participants*) и *идиосинкретични, неструктурни* (*pure root participants*) в зависимост от това, дали в събитийния шаблон има отворена аргументна позиция, в която да се реализират, или наличието им се определя изцяло от значението на константата.

От факта, че идиосинкретичните участници не се асоциират с аргументни позиции в събитийния шаблон, напр. [x ВЪРША_{<ТРИЯ>} (y)] (незадължителността се изразява в скоби), произтича свойството им да остават синтактично неизразени:

15. Бърша (прах(а)/картини(те)).

Други предикати имат втори аргумент, който изисква задължително изразяване, за да могат да се интерпретират – например участникът, който търпи промяна, при

¹⁹ Не се разглеждат варианти, съответстващи на *каузираните дейности, каузираните семелфактиви и каузираните състояния* при Ван Валин и ЛаПола.

²⁰ „Две роли r1 и r2 са семантично съвместими, ако r1 може да се интерпретира като конкретен израз на r2, или ако r2 може да се интерпретира като конкретен израз на r1.“ (Голдбърг 1995: 50)

глаголите за промяна в състоянието:

16. *Пълня.

Неговото синтактично изразяване се налага от комплексната събитийна структура, с който константата се свързва (17):

17. [[x ВЪРША] КАУЗИРАМ [СТАВАМ [y <СЪСТОЯНИЕ>]]]

Първото подсъбитие се асоциира с активен предикат (*дейност*), докато второто означава настъпване на промяна в състоянието, чийто характер е заложен в лексикалната семантика на предиката и се изразява чрез стативната константа <СЪСТОЯНИЕ>. И двата аргумента са структурни участници и за тях има отворени аргументни позиции в събитийния шаблон.

Предикатите с проста събитийна структура може да „произвеждат“ други значения чрез присъединяване на добре оформени събитийни структури (РХ&Л 1998а:118-121), по същество представляващи резултативни подсъбития. Те се въвеждат от предикативен елемент – някои предлози – *off, out* (Левин 2006: 25); константи, изразяващи състояние (*clean*, по-долу); представки в славянските и други езици (Спенсър и Зарецкая 1998), частици в германските езици (Свенониъс 2004а и много други):

18а. *She wiped the crumbs off the table. (Тя избърса троухите от масата.)*

18б. [[x ВЪРША_{<БЪРША>} y] КАУЗИРАМ [СТАВАМ [z НЕ НА <МЯСТО>]]]

19а. *She wiped the table clean. (Тя избърса масата.)*

19б. [[x ВЪРША_{<БЪРША>}] КАУЗИРАМ [СТАВАМ [y <ЧИСТ>]]]

При глаголите със сложна събитийна структура участникът, който се изразява в прякообектна позиция, е структурен, поради което тези предикати не могат да изразят различен резултат и следователно – да присъединят друго резултативно подсъбитие (РХ&Л 1998а: 122):

20. * *Kelly broke the dishes off the table. (Кели счупи чиниите от масата.)*

Същото важи и за глаголите, чиято (проста) събитийна структура е била подложена на разширение.

С оглед на дисертацията е важно и разглеждането на близки глаголни значения с различна аргументна реализация като предикати с различна събитийна структура, получена чрез разширяване (Л&РХ 2005: 206):

21а. *Товаря багажа в буса.*

21б. *товаря(1):* [x КАУЗИРАМ [y ДА ЗАЕМЕ ПОЛОЖЕНИЕ ВЪРХУ z] /ТОВАРЯ]

22а. *Товаря буса с багаж.*

22б. *товаря(2):* [[х КАУЗИРАМ [z ДА ПРЕМИНЕ В СЪСТОЯНИЕ]] ЧРЕЗ [х КАУЗИРАМ [у ДА ЗАЕМЕ ПОЛОЖЕНИЕ ВЪРХУ z]] /ТОВАРЯ]

На базата на изложените модели за предикатна декомпозиция се представят някои уточнения във връзка с разглежданите префигирани глаголи в българския език.

В теорията на Левин и Рапапорт-Ховав глаголите като *eat* (ям), *wipe* (бърша) и т.н. имат проста събитийна структура, когато изразяват вътрешния си аргумент²¹ (23). Когато същите глаголи участват в резултативни конструкции, където резултативното подсъбитие е въведено с помощта на друг предикативен елемент, имат сложна структура (24).

23а. *She swept the floor.* (най-общо съответства на *Тя (по)мете пода.*)

23б. [х ВЪРША_{<МЕТА>} у]

24а. *She swept the floor clean.* (*Тя помете пода.*)

24б. [[х ВЪРША_{<МЕТА>}] КАУЗИРАМ [СТАВАМ [у <ЧИСТ>]]]

За български може да се приеме за валидно твърдението, че глаголите, изразяващи *дейности* или имащи интерпретация като *дейности*, имат проста логическа/събитийна структура. Аналогично в тези случаи вътрешният аргумент може да е имплицитен (25) или нереференциален (26):

25. *Ям/Пиша/Чистя.*

26. *Пиша писма/Ям ябълки/Чистя стаи.*

Когато ситуацията изразяват резултат (в общия случай глаголите са префигирани), съответните предикати имат сложна структура, и съответстват на *активните постижения* в ГРР (27):

27а. *Изддох баницата.*

27б. **правя`** (аз, [ям` (баница)]) & СТАВАМ НЕ **съществувам`** (баница)

Въпросът е, каква е структурата на изходните непрефигирани глаголи с изразен обект, който има референт. В тези случаи според славистичната традиция глаголите са пределни (Маслов 1984) и изразяват насоченост към резултат. Според класификацията на Вендлер те се категоризират като *постигания*, а не като *дейности*, тъй като имат зададен предел (чрез обекта). Още повече, че ако условие за интерпретацията като *действие* е обектът да няма конкретен референт (Ван Валин и ЛаПола 1997: 122), се стига до противоречие със следния пример:

²¹ Условието за комплексност е двете подсъбития да не съвпадат (т.е. да са независими) във времево отношение (Л&РХ 1999, Л&РХ 2005:115-117)

28. Тя яде баницката, която си купи от лавката, вече половин час.

Противоречието следва от това, че представянето на глаголните значения с помощта на предикатни декомпозиции изразява двете крайни точки в развитието на ситуацията – *дейността* и *постижението* с реализиран резултат, но не и междинното положение, при което ситуацията е в развитие. В дисертацията се приема, че този аспект от значението на предикатите се формализира по-добре чрез хомоморфизъм или скала (Глава 2, 3).

Като се следва в голяма степен Филип (Филип 2008), в останалата част от труда представките се разглеждат като елементи, които задават скала за измерване на ситуацията, описвана от изходния предикат и/или дефинират максималната ѝ стойност. Наличието на скала с определена горна граница обуславя способността на префигираните предикати да изразяват резултативни значения – потенциални (насоченост към резултат) и актуални (достигане до резултат).

Изтъква се, че някои представки в комбинация с определени основи налагат скала, която съществено изменя значението на изходния предикат и предизвиква ефекти, аналогични с тези при резултативните конструкции. При това в тези взаимодействия – при които адюнкти стават аргументи, аргументи стават адюнкти и т.н. и съответно се променя синтактичната им реализация – могат да участват не само задължителни, но и незадължителни участници на изходния предикат. Наблюдаваните семантични и синтактични ефекти са следствие от изменения в концептуалната структура, настъпващи в резултат от взаимодействието между представките и предикатите.

На базата на извършените наблюдения и на разгледаните теории в изследователската част на дисертацията концептуалната структура на изходния и производния предикат се представя под формата на двойки предикатни декомпозиции, в които освен аргументите са посочени и останалите участници, които са засегнати при префиксацията. Описанието на участниците – задължителни и незадължителни – е заимствано от семантичните фреймове във ФреймНет²².

Семантичните фреймове са описания на концептуални структури, представящи ситуации, обекти, събития от света, заедно с участниците в тях и свойствата, които притежават (Рупенохофър и др. 2010: 5). Всяко лексикално значение активира определен фрейм. Като част от даден фрейм участниците се наричат *фреймови елементи* (ФЕ) и се разделят на три вида – (i) *ядрени* – концептуално задължителни компоненти, които в специфичната си конфигурация правят фрейма уникален; (ii) *периферни* – характеризиращи ситуацията от различни аспекти на протичането ѝ, без да въвеждат нови събития; (iii) *екстратематични* – ФЕ, които концептуално не

²² <https://framenet.icsi.berkeley.edu/>

принадлежат към конкретния фрейм, в който се включват, а на друг, абстрактен фрейм (Рупенхофър и др. 2010:20), като ситуират първия в по-широк контекст или сценарий, активиран от втория (Рупенхофър и др. 2010:97). Аргументите съответстват на ядрени ФЕ, адюнктите – на периферни и екстратематични ФЕ (Рупенхофър и др. 2010:18, 63).

Преимущество на семантичните фреймове при представянето на префигираните глаголи е, че описват всички участници в ситуацията. Промяната на глаголното значение вследствие на префиксацията може да доведе до изменения в броя на аргументите и релациите им с предиката, а оттам и в аргументната реализация (в съпоставка с изходния глагол), т.е. до активиране на различен фрейм. В резултат от това участниците на изходния фрейм се съотнасят със семантично съвместими участници в новия фрейм, ако има такива, като при това участници, периферни за изходния, могат да получат ядрен статус, ядрени участници – да получат различен ядрен или неядрен статус и т.н. Заключават се, че за целите на работата най-уместен е подход, при който с помощта на семантичните фреймове се представя тематичната структура, а с помощта на предикатната декомпозиция се формализират аспектиално-събитийните свойства на фреймовете. Производните глаголи ще бъдат съпоставяни с изходния, като стремежът е да се изясни ролята на изходния предикат и на представката в тематичната и аспектиално-събитийната структура и в промяната на лексикалното значение на префигираните глаголи.

В края на Глава 1 накратко са представени изследванията върху семантичната структура и аргументната реализация в българската литература. Един от изводите е, че липсват системни изследвания върху ефекта на префиксацията върху лексикално-концептуалната структура и аргументната реализация. Изясняването на приноса на представките към значението на предикатите и на измененията в концептуалната и синтактичната структура, настъпващи в резултат от префиксацията, би допринесло за по-пълното изучаване (i) на концептуалната структура на предикатите и (ii) на семантиката и свойствата на представките.

Глава 2. Глаголна префиксация, пределност, перфективност. Префиксацията и лексикално-концептуалната структура

В българската, славянската и западната лингвистика се е установило схващането, че глаголните представки притежават разнородни свойства. Макар да няма консенсус между различните автори, най-често изтъкваните от тях са: i) да перфективират основите, към които се присъединяват; (ii) да „подчертават“ вътрешно заложен предел или да въвеждат предел (Маслов 1984: 17); (iii) да характеризират протичането на ситуацията – признак, обикновено свързан с *начина на действие* в традиционната славистика. Тези свойства на представките предопределят интереса към тях в аспектоложките и в лексикалносемантичните изследвания.

Други две направления са представени основно в западната лингвистика. Първото от тях е изследването на способността на глаголните представки да въздействат върху тематичната и синтактичната структура и изучаването на измененията в лексикално-концептуалната структура и синтактичните свойства на предикатите, които настъпват вследствие на префиксацията (Бабко-Малая 1999, Ван Валин и Лапола 1997, Свенониъс 2004а, Спенсър и Зарецкая 1998 и много други). В българската лингвистика тази тема е засегната в отделни разработки (Влахова 2005, Влахова 2006, Димитрова 1999/2000, Димитрова-Вълчанова 2003, Иванова 1968, Лесева 2006, Лесева 2008, Лесева 2010, Лесева 2011).

Не на последно място обект на изследване е полипрефиксацията, най-вече в плана на позиционната обусловеност и комбинаторните възможности на представките.

Отделните подходи не си противоречат, а акцентират върху различни аспекти на взаимодействието между мотивиращите основи и представките, които най-често се реализират в комбинация в едно префиксално значение, например:

(i) лексикална промяна без изменение в лексикалноаспектуалните, тематичните и синтактичните свойства и граматичния вид: *куцам – накуцвам, тичам – подтичвам, платя/плащам – надплатя/надплащам*;

(ii) лексикална промяна с изменение на лексикалноаспектуалните свойства и „лицензиране“ на опозицията по вид, например: *състояние » изпълнение: спя – заспя/заспивам; стоя – застана/заставам; дейност » изпълнение: плача – заплача/заплаквам*;

(iii) непроменено лексикално значение²³, съпроводено с изменения в лексикалноаспектуалните (блокиране на непределната реализация) и синтактичните свойства (задължително изразяване на вътрешния обект) и „лицензиране“ на опозицията по вид: *пиша – напиша/написвам, чета – прочета/прочитам, ям – изям/изяждам, строя – построя(вам)*;

(iv) промяна в лексикалното значение, съпроводена с изменения в лексикалноаспектуалните и синтактичните свойства и „лицензиране“ на граматичновидовата опозиция: *мажса – размажса/размазвам, бия – вбия/вбивам, кова – вкова(вам), кова – откова(вам)*;

(v) промяна в лексикалното значение, съпроводена с изменения в лексикалноаспектуалните, тематичните и синтактичните свойства и лицензиране на граматичновидовата опозиция: *копая – обкопая/обкопам, кова – обкова/обковавам, гриза – прегриза/прегризвам; търкам – претъркам/претърквам; горя – прогоря/прогарям*.

Предложена е дискусия относно двете основни функции на представките – *словообразователната и граматичната (перфективизираща)*. Според общоприетото схващане най-често те се проявяват едновременно, като перфективизиращата произтича от деривационната (Иванова 1966, Лилев 1964, Маслов 1984). Наред с това е разпространено и конкурентното разбиране, че има и чисто видови представки. На базата на приведените доказателства се заключава, че префиксите са словообразователни морфемии със собствено лексикално значение с различна степен на абстракция. Така наречените *видови, граматикализирани, перфективизиращи* и т.н. представки представляват подмножество, за членовете на което е характерно абстрахиране на лексикалното значение. Значението на префиксираните с тези префикси глаголи не е идентично с това на изходните предикати, тъй като изразяват пределност. Изтъква се, че граматичната функция не се реализира като автоматично следствие от префиксацията, а само при наличието на определени условия.

В част 2.3. се разглежда връзката между лексикалния аспект и пределността. Демонстрира се паралелът между аспектвалните класове, разграничени на базата на делението *пределност/непределност* в славяноезичната лингвистична литература, и причисляването на глаголите към определена *онтологична категория*, която е съотносима с *лексикалния аспект*²⁴, в западната.

Отношението между лексикалния и граматичния аспект²⁵ се заключава в това,

²³ Пренебрегва се фактът, че префиксираните глаголи са задължително пределни.

²⁴ Паралелно с термина *лексикален аспект* се използват и редица други термини със същото значение – *вътрешен аспект/вътрешна аспектвалност (inner aspect(uality))* – Веркьойл 1993, Де Сварт и Веркьойл 1999: 110), *ситуационен аспект (situation aspect)* – Смит 1991) и др.

²⁵ Още *външен аспект/външна аспектвалност* (Веркьойл 1993), *ракурс* (Смит 1991), *перспектива* (Падучева 1986, цит. у Падучева 2009:109).

че лексикалният аспект се отнася до вътрешно присъщата темпорална структура на ситуациите, докато граматичният представя ситуацията от определена перспектива, като дава пълен или частичен поглед към нея (Смит 1991:1-2).

Във връзка с лексикалноаспектуалната категоризация се разглежда и въпросът за съотносимостта между термините *telicity* и *пределност*. В англезичната литература част от авторите (Ван Валин и ЛаПола 1997, Вендлер 1957/1967, Гримшоу 1993/2005, Даути 1991, Смит 1991 и други) разглеждат понятието *теличност* (*telicity*²⁶) като свойството на ситуациите да притежават естествена крайна точка. По силата на това разделение *състоянията* и *дейностите* са *нетелични*, а *постиженията* и *изпълненията* – *телични*. Това свойство не е докрай определено от лексикалната семантика – някои типове предикати, отнасяни към *постиженията*, имат двойствена аспектиална принадлежност (например глаголи с Инкрементална тема и глаголи за начин на движение). Те могат да бъдат опора на неопределено VP (получават интерпретация като *дейности*) или на пределно VP (*постижения*) в зависимост от наличието на синтактично изразен вътрешен аргумент и от морфосинтактичните му свойства (Даути 1991, Ван Валин и ЛаПола 1997, Гримшоу 2005). Според това разбиране *теличността* съответства на термина *пределност* в славянското езикознание.

Друго схващане е формулирано от Крифка. В теорията си за *аспектуалната композиция* (Крифка 1992, 1998) авторът приема, че типът на референциалните изрази – *квантифицирани* (quantized) и *кумулятивни* (cumulative) – в определена аргументна позиция (обикновено вътрешен аргумент) влияе върху „*темпоралната конституция*“ (*temporal constitution* Крифка 1992: 30) на глаголните фрази, като това влияние се предопределя в голяма степен от лексикалната семантика на предиката. За *квантифицираните* NP е валидно твърдението, че ако *x* се означава от даден израз (*an apple* (ябълка), *the apple* (ябълката), *a glass of wine* (чаша вино)) и *y* е същинска част на *x*, то *y* не може да се означава със същия израз (Крифка 1992: 30, 1998:2). При *кумулятивните*, ако *x* и *y* се означават от даден израз, то и сумата им може да се означава със същия израз (*apples* (ябълки), *wine* (вино)). Глаголните фрази с вътрешен аргумент квантифицирана NP са *телични*, а с кумулативна NP – *нетелични* (Крифка 1992: 42). За квантифицираните NP важи, че на всеки времеви отрязък от ситуацията отговаря точно една част от аргумента, т.е. съществува *хомоморфизъм* от части на обекта към отрязъци от протичането на ситуацията (Крифка 1992:39, Даути 1991:567).

Ситуациите без вътрешен аргумент (разгледани са глаголите за начин на движение) също може да са кумулативни (напр. *run* (тичам)) или квантифицирани (*run a mile* (тичам един километър)), като когато са квантифицирани, развитието на

²⁶ За назоваване на *telicity* ще бъде използван терминът *теличност*, за да се избегне смесване на различните значения на оригиналния термин.

ситуацията се измерва с отрязъци от пътя, който е изминат.

В Крифка 1998 към теличните предикати се причисляват и такива като *walk for an hour* (*вървя в продължение на един час*), които не са квантифицирани (Крифка 1998: 15) и нямат естествен вътрешен предел. *Теличността* им произтича от наличието на хомоморфизъм между темпоралната следа (*temporal trace*) на протичането на ситуацията и отрязъци от ситуацията. С тези допълнения Крифка експлицитно се разграничава от свързването на *теличността* с наличието на вътрешен предел (Крифка 1998:1), като тя се определя от това, дали ситуацията достига до крайна точка, без значение какъв е нейният характер. *Дейностите* и *състоянията* и *нетеличните* предикати от една страна (*He walked for an hour* е теличен непределен), и *постиженията* и *изпълненията* и *теличните* предикати не си съответстват еднозначно.

Наблюденията на Крифка върху съчетаемостта на двойствените предикати с квантифицирани или кумулативни вътрешни аргументи са приложими към „композирането“, или *интерпретирането* на лексикалния аспект. В дисертацията се приема, че интерпретацията на глаголните фрази с опора двойствени предикати се композира от взаимодействието между глагола и неговия вътрешен аргумент и следователно тя не е еднозначно предопределена от онтологичната принадлежност. От друга страна, възможните интерпретации произтичат пряко от онтологичната категория, като лексикалният аспект на предикатите се реализира на нивото на глаголната група в съответствие с лексикалноаспектуалния им потенциал (Падучева 2009: 109, 118).

В т. 2.4. се въвежда терминът *лексикализация на предела*, задаван от предиката, с който се означава, че изразяваната с помощта на вътрешните аргументи естествена крайна точка (при основните несвършени глаголи) е лексикално кодирана и морфологично изразена при префигираните. Тези предикати означават конкретно извършване на дейността, насочено към естествения предел, при достигането на който се реализира определен резултат, поради което не позволяват абсолютна употреба и нереференциални/кумулятивни обекти, например (16):

1а. *Ям ябълки/захар.*

1б. **Изяде ябълки/захар.*

Пределното значение е характерно и за основните непрефигирани глаголи, напр. *ям*, когато имат квантифициран обект (2), но за разлика от тях при префигираните глаголи пределната интерпретация е единствената възможна:

2. *В момента ям много вкусна ябълка.*

Ако при *ям* представката експлицира предела, асоцииран с вътрешния аргумент на изходния глагол, то при други глаголи префиксацията предизвиква значителни

промени в значението и тематичната структура на префигираните корелати, свързани с промяна в броя и/или статута на аргументите. Това води до избор на различен участник, чрез който се измерва протичането на ситуацията – аргумент в (3) и (4), адюнкт в (5), и съответно – съотнасяне с различни синтактични позиции на останалите участници, засегнати от семантичните промени.

3а. *Шаферките шият цветчета върху булото.*

3б. *Шаферките обшиват булото с цветчета.*

4а. *Жрецът трие с билки заболялия.*

4б. *Жрецът втрива билките в кожата на заболялия.*

5а. *Детето рисуваше картина с водни бои.*

5б. *Детето изрисува всичките боички.*

В посочените примери семантиката на представката налага свойствата си върху тези на основата. На промяната в тематичните свойства съответства различно дефиниране на предела. При *изям/изяждам* кулминацията е определена по отношение на вътрешния аргумент на изходния глагол, а хомоморфизмът от частите на обекта (*ябълката*) към отрязъците от ситуацията е валиден и за префигираните предикати. При останалите глаголи представката дефинира предел, който е различен от асоциирания с мотивиращия предикат: при *трия* – предел по отношение на повърхността, която се покрива, а при *втрия/втривам* – на веществото, което се нанася чрез триене в посока навътре; при *шия* – по отношение на степента, в която предмет е прикрепен към даден материал, а при *обшия/обшивам* – за покриването на дадена повърхност с предмет(и). При *рисувам* пределът е дефиниран за създавания обект (*картина*), а при *изрисувам* – за степента, в която е изразходен материалът. При *изтич(в)ам* се въвежда предел, тъй като *тичам* е неопределен.

В част 2.5. понятието *предел* се поставя в по-общия контекст на способността на представките да пораждат скала за „измерване“ на ситуациите и се представят теоретичните схващания, на които се основава по-нататък изследването. Следва се теорията на Филип (2008), в която лексикалният и лексикалноаспектуалният принос на представките се формализира чрез скала, спрямо която се измерва ситуацията. В голяма степен основните положения се основават на теорията на Крифка, като разширяват неговите наблюдения.

Изхожда се от идеята, че в голямата си част предикатите означават *ненаредени множества от събития* (Филип 2008: 1, 5), или нямат *измерима дименсия* (*measurable dimension* – Крифка 1998). Възможността за кулминация (приключване) на ситуациите се свързва с развитието им във времето, насочено към крайна точка, определена от някакво свойство, или *измерение*, поради което те не притежават свойството да кулминират сами по себе си (Зуки 1999).

Ситуациите могат да кулминират, ако на ненаредените множества се наложи „частична наредба“, критерий, който да зададе максимална стойност за някакво свойство, по отношение (и при достигането) на която да завършват.

Критерият за частична наредба (partial ordering criterion – Филип 2008) обобщава измерването на ситуацията при Крифка и Даути като наредба на множество елементи по скала в зависимост от степента, в която притежават определено свойство. Формално понятието за скала, възприето в лингвистиката, се определя чрез:

i) *множество от стойности* за определено ii) *измерение* и iii) *релация на наредба (ordering relation)*, дефинирана за *множеството от стойности* (Филип 2008: 4).

Измерението е физическо свойство, лексикално определено от глагола (Хей, Кенеди и Левин 1999: 2-3), с чието изменение се измерва развитието на ситуацията. *Множеството от стойности* е съвкупността от възможни степени на *измерението*. *Релацията на наредба* е принципът, на който се основава подредбата на стойностите една спрямо друга. Например релацията „*по-голямо от*“ означава наредба по възходящ ред по скалата, измерваща съответното свойство. Развитието по така зададената скала представлява наредено множество от изменения на свойството в определена посока (Рапапорт Ховав 2008:4). Тази наредба на свой ред определя критерий за наредбата на множеството от дискретни събития, които съответстват на степените на изменение (Филип 2008: 4). Например при *ям – изям/изяждам измерението* е количеството или обемът на консумирания продукт (ябълки, хляб), а множеството от стойности са дискретните количествени деления – *хапки, трохи* и т.н. Съотнасянето между събитията и обектите се дефинира чрез хомоморфизъм между структурата на ситуациите и структурата на обектите. При *вървя десет минути* критерият за подредба на събитията е времева скала, дефинирана от темпоралната следа на *10 минути* (Филип и Ротстайн 2006: 12-13). В тези случаи хомоморфизмът е релация между темпоралната следа и ситуацията. В този смисъл със скала се асоциират не само пределните глаголи в класическия смисъл, а и непределни, които са ограничени времево.

В различните езици са се установили различни средства за дефиниране на скала и на *критерий за частична подредба*, като в славянските езици такива средства са представките (Филип 2008: 21). Например префиксите за насочено движение изразяват движение в пространството, абстрактните резултативни значения изразяват значение на насоченост към резултат/предел, което е съотносимо с абстрактно движение и т.н. Не всички представки задават скала и критерий за наредба, например, *на-* в *накуцвам*, *под-* в *подтичвам* и др. променят единствено лексикалното значение, въвеждайки специфика на съответната дейност.

На базата на тези теоретични възгледи в дисертацията се разглежда и въпросът

за източника на свойството, по отношение на което се дефинира скала. При *ям-изям/изяждам* това е обемът на вътрешния аргумент. При други предикати скала може да се припише на други участници в ситуацията. Такива са примерите с *търкам-втъркам/втърквам*, *шия – обшия/обшивам* и *рисувам – изрисувам*. Непределни глаголи като *тичам* не се асоциират с критерий за подредба, така че индуцираната от *из-* скала за изминаване на път в *изтич(в)ам* е определена от префикса, а не от изходния предикат.

В други случаи скалата е дефинирана не по отношение на вътрешно присъщо свойство на дадена ситуация, а за общи свойства на ситуацияите като продължителност, интензивност, количество, степен и др. Този вид скала не променя концептуалната структура, а само въвежда външен за ситуацията времеви или друг количествен или качествен измерител, поради което за нея се приема наименованието *външна скала* (*extensive measure function* – Филип 2000:3). Този тип скала не влияе на пределността, разбрана като потенциал на ситуацияите да достигат до вътрешно присъща крайна точка.

Разглеждат се и още някои съществени въпроси, засягащи разглежданите в дисертацията явления. Демонстрира се, че вътрешният аргумент на предикатите с двойствена интерпретация дефинира скала на изменение, но не и нейната максимална стойност. По този начин се обяснява защо основните несвършени пределни предикати, асоциирани със скала, трябва да се префигират, за да могат да изразят приключваща ситуация: префигираните винаги съдържат в денотацията си максимална стойност, която се дължи на представката.

В т. 2.6. се разглежда връзката между глаголната префиксация и граматичния вид. В посоченото изследване на Филип *теличността* се разбира като *максималност* по отношение на дефинираната скала (Филип 2008: 1), т.е. достигане до максималната ѝ стойност. Максималността се реализира посредством фонетично празен оператор за максимализация MAX_E , който „избира“ от частично подреденото множество от събития най-голямото уникално събитие, описващо конкретната ситуация (Филип 2008: 1, 5, 6, 22). В славянските езици операторът за масимализация е граматикализиран във формите на перфективните глаголи, тъй като именно те означават ситуации²⁷, които са достигнали максималната стойност на дефинираната скала и следователно кулминират, за разлика от имперфективите, които са *немаксимални* (Филип 2008: 22-23). Максимални могат да бъдат както пределни, така и непределни ситуации, стига към тях да е приложен критерий за подредба (при непределните обикновено чрез префиксация с *по-* в *делимитативно* значение).

Двойките предикати с еднакво лексикално значение, реализиращи опозицията *максималност/немаксималност*, имат еднаква лексикално-концептуална структура и

²⁷ Имат се предвид актуалните контексти.

се различават единствено по характера на описанието на събитието във времето.

Дискутиран е въпросът за дефективността на вторичните имперфективи по отношение на актуалните значения. Подкрепя се мнението, че тя е обвързана с взаимодействието между основния глагол и представката (Иванова 1966, Станков 1968 и много други). На базата на направените наблюдения се потвърждава, че немаксималността на вторичните имперфективи се обуславя преди всичко от семантични фактори. На първо място е степента на отдалеченост на значението на изходния имперфектив от значението на префигирания корелат, като когато близостта е много голяма, т.е. има лексикално тъждество, немаксималната интерпретация се поема от основния имперфективен глагол. Същевременно, някои префикси се асоциират със скала, която не позволява немаксимално четене. В тези случаи вторичните имперфективи са ограничени в плана на неактуалността (*проспивам, почитам*).

В обобщение се представят основните изводи от Глава 2. Значението на представката взаимодейства с лексикално-концептуалната структура на изходната основа, в резултат от което се формира нова основа, обща за префигирания перфектив и вторичния имперфектив. Приписаната скала налага вътрешна подредба на събитията спрямо стойностите на свойството, за което е дефинирана. Получената при присъединяването на представката основа определя лексикалната семантика на глагола – броят на и отношенията между участниците в ситуацията и лексикалния му аспект. Свойствата на основата предопределят способността на глаголите да кулминират, на която се основава видовото противопоставяне и потенциалът за видова реализация.

Глава 3. Взаимодействие между префиксите и основите – механизъм, специфики, закономерности

Целта на Глава 3 е да се разгледат типовете взаимодействия между лексикалносемантичната структура на изходните предикати и скалата, определяна от представките, както и резултатът, наблюдаван в структурата на получените префигиран глаголи.

Най-напред (т. 3.1) се представя разграничението на представките на *лексикални* и *надлексикални* (Бабко-Малая 1999, Ди Счуло и Слабакова 2002, Рамчанд 2004, Свенониъс 2004а, Смит 1991 и много други) и основните различителни признаци, на които то е основано (Таблица 1):

Надлексикални представки	Лексикални представки
адвербиални значения – количествени отношения, кратност, степен, интензивност; фазови значения	идиосинкретично, неподдаващо се на анализ значение
не засягат тематичната структура и условията за синтактична реализация	могат да въздействат върху тематичната структура и синтактичната реализация
при полипрефиксация заемат по-външна (по-лява) позиция спрямо лексикалната представка; може да има повече от една надлексикална представка	при полипрефиксация заемат контактна позиция с основата може да има точно една лексикална представка
въвеждат външен критерий за измерване на обекти и/или ситуации	измерват протичането на ситуацията спрямо нейно вътрешноприсъщо свойство
не произвеждат глаголи от неглаголни основи	произвеждат глаголи от неглаголни основи

Таблица 1. Свойства на *лексикалните* и *надлексикалните* представки

Разграничението обобщава типичните свойства на префиксалните значения, които имат отношение към взаимодействието на представките с основите. Предвид поставените в дисертацията цели фокусът е върху лексикалните представки.

В основната част от Глава 3 се разглеждат механизмът на префиксацията и типологията на взаимодействията между представки и основи.

В общия случай префиксът трябва да се „припише“ на подходяща основа, в

чиято лексикално-концептуална структура има участник, носител на *измерението*, за което се дефинира скалата²⁸ на префикса.

За по-кратко ще се казва, че:

1. *скалата се приписва на участник с определено свойство (измерение), или че скалата се дефинира за определено свойство на даден участник.*

При глаголи за същински дейности и за състояние, тъй като сами по себе си не дефинират критерий за подредба, скала може да се припише от представка, при условие че в концептуалната структура на изходния предикат има подходящ участник.

В много случаи при глаголите за *постижение* изходният предикат дефинира скала за свойство на свой аргумент. Между скалата на представката и скалата на изходния предикат може да съществува или да не съществува съвместимост. Под *съвместимост между скали* се разбира, че:

2. (i) *две скали дефинират идентичен критерий за подредба за едно и също измерение на един и същи (каноничния) участник* или (ii) *скалата на представката не специфицира конкретно измерение и участник.*

Понятието *каноничен участник* се дефинира по следния начин:

3. *задължителен конституент на концептуалната структура на изходния предикат, за свойство на който предикатът дефинира скалата, чиято максимална стойност изразява достигане до предсказуемия от семантиката на глагола резултат.*

За съответната скала се приема наименованието *канонична скала*.

При несъвместимост между двете скали, е възможно скалата, задавана от префикса, да бъде приписана на неканоничен участник в лексикалносемантичното описание на предиката, който е съвместим с нея. В тези случаи се говори за *съвместимост между скалата на представката и участник в лексикално-концептуалната структура на предиката*. Участникът може да е с аргументен или с неаргументен статут. Възможно е скалата да се дефинира и за свойство на каноничен участник, различно от определящото каноничната скала и т.н.

В дисертацията възможните взаимодействия между основа и представка се разглеждат от гледна точка на съвместимостта на скалата, задавана от префикса, със скалата, дефинирана канонично за изходния глагол (когато такава е налице). Всички взаимодействия, които не са реализация на канонично свързване, ще бъдат наричани неканонични.

При префиксацията с лексикални представки участникът, към който се приписва скалата, обикновено се реализира в (пряко)обектна позиция независимо от

²⁸ В Глава 2 бе казано, че не всички представки дефинират критерий за подредба. Тъй като тук се разглеждат само префикси, които имат това свойство, това уточнение няма да се прави занапред.

статута си в концептуалната структура на изходния предикат. Този езиков феномен е следствие от факта, че участникът, на който е приписана скалата, има или получава централен статут в концептуалната структура, в резултат от което е селектиран като (пряк) вътрешен аргумент. Скала може да се припише за *измерение* на участник, различен от каноничния, и дори на периферен конституент, в резултат от което се наблюдават редица синтактични ефекти: (i) задължително изразяване на аргумент; (ii) включване на аргумент в концептуалната структура; (iii) изключване на аргумент; (iv) промяна в статута участниците – повишаване на неаргумент в аргумент, повишаване на непряк вътрешен аргумент в пряк вътрешен аргумент, понижаване на пряк вътрешен аргумент в непряк вътрешен аргумент, понижаване на непряк вътрешен аргумент в адюнкт и т.н. Отделните типове са разгледани в съответните части от Глава 3.

В т. 3.3.3 е представен формалният запис на структурата на представките и предикатите. За префиксите е възприет формален модел, представляващ вариант на концептуалните структури на предлозите за движение, разработени от Джакендоф (Джакендоф 1983:164-165):

4. [аргумент (m)] път-[функция] [+модификация] ([реф-аргумент])

където стойността на [аргумент] е променливата на участника в лексикалносемантичната структура на изходния глагол, за който се дефинира *измерението (m)* на скалата, а референтният аргумент [реф-аргумент] е участник, физически обект, по отношение на който се определят параметрите на движението. Стойностите на [функция] са аналогични с функцията на пътя (*от, до, през*) или на функцията на мястото (*в, над, под, върху* и др.) при Джакендоф, а [+модификация] е допълнително характеризирание като *интензивност, множественост* и т.н. При представките, означаващи абстрактно движение към крайна точка, стойността на [реф-аргумент] е [m-max] и означава нововъзникващото при достигането на абстрактната крайна точка състояние.

Лексикалносемантичната структура на изходните и на префигираните предикати се представя чрез съкратен запис, който се основава на концептуалната информация, съответстваща им във ФреймНет (Рупенхофър и др. 2010) и друга допълнителна информация:

5. (i) Дефиниция на съответния фрейм във ФреймНет.

(ii) Концептуална структура, включваща:

- списък от променливи – x, y, z,..., съответстващи на семантичните участници;
- имена на елементите от семантичния фрейм, които съответстват на променливите (означени като долен индекс);

- *измерението*, за което е определена скалата.

Този запис е съвместен с предикатна декомпозиция в духа на логическите структури на Ван Валин и ЛаПола (Ван Валин и ЛаПола 1997) и събитийните структури на Рапапорт Ховав и Левин (РХ&Л 1998а)²⁹. При представянето се посочва и съотнасянето на ядрените участници със съответстващите им аргументни позиции (външен, вътрешен пряк, вътрешен непряк аргумент) и настъпващите промени в аргументния статут на участниците в резултат от префиксацията.

В част 3.3.4. са представени типовете скали, асоциирани с представките.

Абстрактна скала (3.3.4.1.)

В контекста на представяния модел *абстрактна скала* е скала, асоциирана с лексикална представка, чиито компоненти – *измерението*, *множеството от възможните стойности* и *критерият за наредба* – се определят изцяло от предиката и неговия каноничен аргумент. Този тип скала означава абстрактно движение до крайна точка (състояние), чийто характер се конкретизира от предиката, с който се свързва. Ролята на представката е да зададе максималната стойност на скалата, дефинирана от предиката, при чието достигане ситуацията кулминира. Предлаганата структура за нея има следния вид:

6. [...(m)] път-до-крайна-точка [...(m-max)]

С (...) се означава позицията на неспецифициран от представката аргумент, за чието измерение е дефинирана скалата.

Като типична абстрактна представка е разгледана *на-* в значение „изчерпване, свършване на действието, довеждане на действието до резултат“ (РБЕ, т. 10: 14, зн. 1). Характерен пример за взаимодействието между *на-* и глагол е префиксацията на *пиша*³⁰. Предикатът активира фрейма *Създаване на текст*³¹, чиято дефиниция е: „Автор създава писмен или устен Текст, ... съдържащ определена езикова информация...“. Фреймът съдържа два ядрени и множество от неядрени елементи³², като в запис в (7) са включени само ядрените участници³³. Скалата на глагола е

²⁹ Записът, който е предложен тук, обединява черти на формалното представяне в двете теории, които позволяват адекватно и опростено представяне на разглежданите явления.

³⁰ „излагам в писмена форма някаква препоръка, заповед, покана, молба и под. или съобщавам на някого, споделям с някого в писмен вид факти, които го интересуват, свои преживявания, мисли, разбирания и др.“ (РБЕ т. 12: 455, зн. 2)

³¹ https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Text_creation На български дефиницията е предадена свободно и със съкращения, но без да се изменя същността.

³² Фреймовите елементи във ФреймНет са участниците на даден фрейм. В дисертацията се използват основно термините (семантичен) участник и (семантичен) конституент. (Фреймов) елемент се използва рядко за избягване на повторението.

³³ В семантичния фрейм във ФреймНет участникът, означен с наименованието *Създаван обект*, фигурира като *Текст*, а *Агенс* – като *Автор*. В дисертацията се приема при семантична съвместимост (в смисъла на Голдбърг 1995) по-специфичните роли да са поставят в скоби след съответстващия им по-общ вариант, напр.:

дефинирана за измерението „физически обхват“³⁴ (e) на текста:

7. $[x]_{\text{АГЕНС(АВТОР)}} \text{ пише } [y(e)]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}$

Предикатната декомпозиция на *пиша* има следния вид:

8. *пиша*: $[[x]_{\text{АГЕНС(АВТОР)}} \text{ ПРАВЯ}_{(\text{ПИША})} [y(e)]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}] \{ \& [\text{СТАВАМ съществувам } u(e\text{-max})]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}} \}$

където $\{ \& [\text{СТАВАМ съществувам } u(e\text{-max})] \}$ е резултативното подсъбитие, което се асоциира с достигането на максималната стойност на скалата, зададена за *у*. Включването на резултативното подсъбитие в структурата на основния несвършен предикат отчита факта, че резултативното значение се реализира и от непрефигирания глагол при общофактични и други неактуални контексти, например:

9. *Всеки ден пиша по десет имейла.*

Поставянето на подсъбитието във фигурни скоби {} означава, че то е потенциално, тъй като скалата не е докрай определена (няма максимална стойност) и не е лексикализирана от предиката.

Взаимодействието между скалата на представката и скалата, задавана от глагола, има следния вид (10):

10. *на-:* $[...(m)] \text{ път-до-крайна-точка } [...(m\text{-max})] \gg [y(e)]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}} \text{ път-до-крайна-точка } [y(e\text{-max})]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}$

Фреймът, активиран от основния несвършен глагол и от префигираната двойка, е един и същ:

11. $[x]_{\text{АГЕНС(АВТОР)}} \text{ пише } [y(e)]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}} \gg [x]_{\text{АГЕНС(АВТОР)}} \text{ написва } [y(e)]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}$

Предикатната декомпозиция на *напиша/написвам* е аналогична с тази на *пиша*:

12. *напиша/написвам*: $[[x]_{\text{АГЕНС(АВТОР)}} \text{ ПРАВЯ}_{(\text{ПИША})} [y(e)]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}] \& \dots [\text{СТАВАМ съществувам } u(e\text{-max})]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}]$

Тъй като скалата е докрай определена, лексикализирана от глагола, резултативното подсъбитие се представя без фигурни скоби. Приема се то да е подчертано $\& [\text{СТАВАМ съществувам } u(e\text{-max})]_{\text{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}}$, за да се означава фактът, че кулминацията на ситуацията е потенциална и се реализира само от този член от видовата двойка, който изразява максималното значение (свършения вид). В синтактично отношение лексикализирането на скалата предизвиква задължителното изразяване на аргумента, за който е дефинирана.

АГЕНС(АВТОР), с цел обобщителност.

³⁴ Под „физически обхват“ се разбира физическото измерение на обект, който възниква в резултат от определена дейност или въздействие (съответства на термина *physical extent*)

Идентична скала (3.3.4.2.)

За илюстрация на идентична скала са използвани глаголите *изкопая/изкопавам* в съпоставка с *копая*.

Изходният глагол *копая* в значение „изкарвам, вадя от земята нещо (глина, възлища, каменна сол и др.) със съответен инструмент; изравям, изкопавам“³⁵ (РБЕ т. 8:11, зн. 4) съдържа семантичния компонент, изразяван от представката *из-*³⁶. *Копая* активира семантичния фрейм *Отстраняване* (*Removing*³⁷), дефиниран по следния начин: „Агенсът предизвиква преместване на Темата в посока на отдалечаване от дадено място – Източник...“. Записът на фрейма има следния вид:

13. [x]_{АГЕНС} копае [y(q)]_{ТЕМА} [извън z]_{ИЗТОЧНИК}

14. [Миньорите]_{АГЕНС} копаят [възлища и диаманти]_{ТЕМА} [от земните недра]_{ИЗТОЧНИК}.

Скалата на глагола е дефинирана по отношение на измерението „количество“ (q) на веществото (Тема).

Предикатната декомпозиция на изходния глагол има следния вид:

15. *копая*: [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(КОПАЯ) [y(q)]_{ТЕМА} [извън z]_{ИЗТОЧНИК}] {& [СТАВАМ [y(q-mach)]_{ТЕМА} НЕ съм на място [z]_{ИЗТОЧНИК}]}

В префигираната глаголна двойка *изкопая/изкопавам из-* дефинира скала на движение по път извън начална точка или център (*Източник*). Концептуалната структура на представката включва движение на обект (*Тема*) извън първоначално място *Източник* и има следния вид:

16. *из-*: [...(m)]_{ТЕМА} път-от [...] _{ИЗТОЧНИК}

При взаимодействието на двете скали участниците *Тема* и *Източник* в структурата на предиката и в структурата на представката се съотнасят еднозначно, а измерението се задава от скалата на глагола:

17. *из-*: [...(m)]_{ТЕМА} път-от [...] _{ИЗТОЧНИК} » [y(q)]_{ТЕМА} път-от [z]_{ИЗТОЧНИК}

Скалата, асоциираща се с представката, се съвместява и съидентифицира със скалата на глагола *копая*. Съидентифицирането представлява частен случай на съвместяване, при което значението на представката, е налице в семантиката на глагола. В тези случаи се говори за *идентична скала* – скала, асоциирана с лексикална представка, чиито компоненти – измерението, множеството от възможните стойности и критерият за наредба – са идентични с тези, задавани от предиката.

³⁵ Във всеки конкретен случай се разглежда само релевантното значение или множество от значения на даден изходен или префигиран глагол.

³⁶ „извършване на насочено навън от някаква среда действие до неговия резултат“ (РБЕ т. 6: 56, зн. 2)

³⁷ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Removing>

Исходният глагол и префигираните корелати активират един и същ фрейм и имат аналогична предикатна декомпозиция. Подобно на префиксацията с абстрактна скала кулминирането на ситуацията, описвана от глаголи с идентична скала, довежда до каноничния резултат, заложен в семантиката на мотивиращия глагол. Глаголите, традиционно отнасяни към общорезултативния начин на действие, представляват случаи на съвместяване между абстрактна скала и основа или на *съидентифициране* на скалите на пълнозначна представка и на основа.

Модифицирана скала (3.3.4.3.)

Модифицирана скала е лексикална скала, чиито компоненти – *измерението*, *множеството от възможните стойности* и *критерият за подредба* – са идентични с тези, задавани от предиката, като същевременно скалата на префикса конкретизира, стеснява, специализира тази на глагола, без да изменя основните ѝ свойства.

Пример за разликата между абстрактна и модифицирана скала са глаголът *мажа* и производните му глаголи, образувани с абстрактната представка *на-*, *намажа/намазвам*, и с модифициращата представка *раз-* – *размажа/размазвам*.

В едно от основните си значения глаголът *мажа*³⁸ активира семантичния фрейм *Поставяне* (Placing)³⁹ със следната дефиниция: „Агенс поставя *Тема* на дадено място – *Цел*...“.

Записът на основната концептуална структура и предикатната декомпозиция са представени съответно в (18, 19):

18. [x]_{АГЕНС} *маже* [y(q)]_{ТЕМА} [върху z]_{ЦЕЛ}

19. [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(МАЖА) [y(q)]_{ТЕМА} [върху z]_{ЦЕЛ}] {& [СТАВАМ [y(q-max)]_{ТЕМА} **СЪМ на място** [z]_{ЦЕЛ}] }

Каноничният резултат се лексикализира от двойката *намажа/намазвам*, където *на-* е в разгледаното при *абстрактната скала* значение:

20. [pro]_{АГЕНС} *Намазаха* [маслото]_{ТЕМА} [на филийката]_{ЦЕЛ}.

Модифицирано значение, привнесено от скалата на представката, се наблюдава при глаголната двойка *размажа/размазвам*⁴⁰. Скалата, дефинирана от префикса, е за движение/разпространение/преместване на обект(и) (*Тема*) в различни посоки с висока интензивност:

³⁸ Дефинира се като: „поставям вещество/материал върху някаква повърхност“. Това значение не е отразено в Речника на българския език.

³⁹ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Placing> (За простота не е представено пълното лексикалносемантично описание, което включва и други участници, например *Област*, който е несъвместим с участниците *Път*, *Цел* и *Източник*).

⁴⁰ *Раз-* се реализира със значението „осъществяване на действието на основния глагол с голяма сила и центробежно в различни посоки“ (БТР: 802).

21. *раз-*: [...(m)]_{ТЕМА} път-по-посока-на(разнопосочност) + висока интензивност [...(m-max)] » [y(q)]_{ТЕМА} път-по-посока-на(разнопосочност) + висока интензивност [...(m-max)]

Скаларната структура, задавана от представката, се съвместява със скалата на предиката *мажа* канонично, като я модифицира чрез привнасянето на семантичните компоненти „разнопосочност“ и „интензивност“, характеризиращи разпространението на *Темата* върху *Целта*:

22. *размажа/размазвам*: [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(МАЖА в различни посоки) [y(q)]_{ТЕМА} [върху z]_{ЦЕЛ}] & [СТАВАМ [y(q-max)]_{ТЕМА} **съм на място** [z]_{ЦЕЛ}]

Концептуалният фрейм и събитийните структури на *намажа/намазвам* и *размажа/размазвам* са аналогични. Каноничните резултати, асоциирани с втората глаголна двойка, изразяват по-специализирано значение от общорезултативните глаголи и са наречени *специалнорезултативни* по аналогия със специалнорезултативните НД (Иванова 1974).

На базата на наблюденията върху абстрактните, идентичните и модифицираните скали могат да се направят следните изводи.

(i) Префигираните глаголи лексикализират скала, съвместима с дефинираната от изходния предикат, като при модифицирането префиксът добавя допълнителен лексикален компонент. Характерът на скалата (абстрактна, идентична, модифицирана) се определя от това, дали съответната представка е абстрактна или пълнозначна, а при пълнозначните представки – и от специфичното взаимодействие на представката и основата.

(ii) Тематичната структура – броят на участниците и релациите между тях – е идентична с тази на изходните глаголи.

(iii) Аргументната реализация на префигираните глаголи се различава от тази на непрефигираните по това, че вътрешният аргумент трябва да е изразен.

(iv) Тъй като реализират канонично зададената от изходния глагол скала, получените префигирани предикати представляват канонични резултати.

Неканонична скала (3.3.4.4.)

Неканоничната скала се дефинира, като лексикална скала, чиито компоненти – *измерението, множеството от възможните стойности и критерият за подредба* – са различни от тези на скалата на предиката.

Скала, дефинирана за неканоничен участник, съотнасящ се с вътрешен аргумент (3.3.4.4.1.)

Този тип взаимодействие се наблюдава, когато представката задава скала с измерение, дефинирано за ядрен участник, реализиращ се като вътрешен аргумент, който е различен от каноничния, и следователно е възможно при глаголи с повече от един вътрешен аргумент. В този случай се извършва „пренареждане“ на ядрените участници, като неканоничният повишава статута си и става каноничен, а каноничният за изходния глагол участник се понижава в неканоничен (23):

23. неканоничен ядрен участник » каноничен ядрен участник

каноничен ядрен участник » неканоничен ядрен участник

Друго условие е изходният глагол да не спада към предикатите, позволяващи семантични алтернации (редувания), засягащи вътрешните аргументи. В резултат от семантичните редувания възникват две или повече лексикално близки значения с фонологично идентична или близка форма, всяко от които се характеризира с отделна лексикалносемантична структура, като едно от тях е изходно, а останалите са семантично производни от него. Различните концептуални структури и аргументна реализация, които съответстват на отделните значения, са канонични.

Като илюстрация за разглеждания тип скала са представени предикатите за *прикрепване* (*verbs of attachment* – Пинкър 1989⁴¹) и техни префигирани корелати. Семантичният фрейм *Прикрепване* (*Attaching*⁴²) във варианта⁴³, в който се активира от глагола *лепя*, се дефинира като: „Агнс прикрепва Предмет към Цел с помощта на Свързващ елемент...“. Формалният запис на фрейма и предикатната му декомпозиция имат следния вид:

24. [x]_{АГЕНС} лепи [y(d)]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} [към z]_{ЦЕЛ} [с р]_{СВЪРЗВАЩ ЕЛЕМЕНТ}

25. *лепя*: [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(ЛЕПЯ) [y(d)]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} [към z]_{ЦЕЛ} [с р]_{СВЪРЗВАЩ ЕЛЕМЕНТ}] {& [СТАВАМ [y(d-max)]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} съм на място [z]_{ЦЕЛ}}}

Каноничната скала се лексикализира от глаголите *залепя/залепям*, образувани с представката *за-*⁴⁴, чието значение е специфицирано по отношение на *измерението* „степен на прикрепване“ (d):

26. *за-*: [...(d-max)]_{ТЕМА път-до} [...]ЦЕЛ » [y(d-max)]_{ТЕМА път-до} [z]_{ЦЕЛ}

Изходният глагол и префигираните му корелати принадлежат към един и същи фрейм и имат аналогична предикатна декомпозиция.

Дефинирането на различна от каноничната скала, която се задава за непрекия

⁴¹ В този клас са причислени глаголи *karо attach, fasten, glue, nail, paste, pin, staple, stick, tape* (Пинкър 1989)

⁴² <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Attaching>

⁴³ Има и симетричен вариант.

⁴⁴ Конкретното значение на *за-* е: „прикрепям, прикачвам, свързвам, съединявам, сближавам нещо с друго“ (РБЕ т. 5: 123, зн. 7)

вътрешен аргумент, се реализира от глаголната двойка *облепя/облепям*.

Представката *об-* определя скала за „*обхващане на пространство*“:

27. *об-*: [...]_{ТЕМА} път-около/върху [...(a-max)]_{ЦЕЛ}

където *a* е пространствено измерение на участник с локативна семантика. По тази причина скалата на представката е съвместима с участника *Цел*:

28. *об-*: [...]_{ТЕМА} път-около/върху [...(a-max)]_{ЦЕЛ} » [у]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} път-около/върху [z(a-max)]_{ЦЕЛ}

В резултат от префиксацията ситуацията, описвана от *лепя*, се реконцептуализира, и се активира различен от *Прикрепяне* фрейм – *Запълване* (*Filling*⁴⁵). Лексикалните единици, които се асоциират с него, се дефинират като: „думи, свързани с напълването на съдове или покриването на пространство с предмет(и), материал или вещество (*Тема*).“. Фреймът има следните ядрени елементи: *Агенс* – съзнателно същество, което предизвиква ситуацията, *Причина* – събитие, което предизвиква ситуацията⁴⁶; *Цел* – съдът или пространството, което се изпълва; *Тема* – физически обект (вещ, материал, вещество), което променя положението си и попада върху *Целта*.

Участникът *Агенс* от фрейма *Прикрепване* се съотнася с *Агенса* във фрейма *Запълване*. *Целта*, която също се съотнася еднозначно, придобива статут на каноничен ядрен участник. *Предмет(и)* се понижава в неканоничен ядрен участник и се съотнася с *Темата*. *Свързващ елемент* е незадължителен (периферен) семантичен конституент в структурата на префигираните глаголи (означено чрез подчертаване – [с р]_{СВЪРЗВАЩ ЕЛЕМЕНТ}). Съотнасянето между двата фрейма и предикатната декомпозиция на префигираната двойка имат следния вид:

29. [х]_{АГЕНС} лепи [у(d)]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} [за z]_{ЦЕЛ} [с р]_{СВЪРЗВАЩ ЕЛЕМЕНТ} » [х]_{АГЕНС} облепва [z(a)]_{ЦЕЛ} [с у]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} [с р]_{СВЪРЗВАЩ ЕЛЕМЕНТ}

30. *облепя/облепям*: [[х]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(ЛЕПЯ) [у(d)]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)} [за z]_{ЦЕЛ} [с р]_{СВЪРЗВАЩ ЕЛЕМЕНТ}] & [СТАВАМ [z(a-max)]_{ЦЕЛ} **покрит** [с у]_{ТЕМА(ПРЕДМЕТ)}]

Промяната в аргументния статут на участниците се изразява в повишаване на участника с роля *Цел* от непряк вътрешен аргумент в пряк вътрешен аргумент и задължителното му изразяване, понижаване на участника с роля *Предмет(и)* в непряк вътрешен обект, а на *Свързващ елемент* – от аргумент в адюнкт.

Неканонична скала, определена за периферен участник (3.3.4.4.2.)

Този тип взаимодействие се наблюдава, когато представката селектира *измерение*, асоцииращо се с неядрен участник в лексикално-концептуалната структура

⁴⁵ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Filling>

⁴⁶ *Агенс* и *Причина* се конкурират за една и съща позиция и не могат да се реализират едновременно.

на изходния предикат. В резултат от това съответният участник се повишава в каноничен ядрен конституент и придобива аргументен статут, а каноничният за изходния глагол участник се понижава в неканоничен ядрен участник, периферен участник⁴⁷ или става имплицитен. За пример ще послужи следната конфигурация:

31. периферен участник » каноничен ядрен участник
каноничен ядрен участник » имплицитен участник

Съпоставят се непрефигирани предикати и техни корелати, получени чрез префиксация с представката *из-*⁴⁸. Част от префигираните глаголи спадат към общорезултативните – *изям/изяждам, изпия/изпивам, изпуша/изпушвам, изхарч(в)ам*. Критерият за подредба на множеството от стойности на скалата е дефиниран за намаляване на стойността до пълно изчерпване по *измерението* „количество“ (q), определено за вътрешния аргумент. Значението за засягане в „пълнота“ на представката, определено за *измерението* „количество“ и посочения критерий за подредба, се концептуализира като „изразходване“:

32. *из-*: [...(q)]_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [...(q-max)]_{РЕСУРС}

Глаголите *ям, пия* и др. активират фрейма *Консумиране*⁴⁹, който се дефинира като: „*Консумирацията* поема храна или напитка (*Консумиран обект*) през устата в храносмилателната си система. Възможно е да използва *Инструмент...*“. Ядрените елементи са *Консумирацията* и *Консумираният обект*. Участникът *Консумиран обект* може да се разглежда като разновидност на *Ресурс* и следователно скалата, задавана от представката, и скалата на изходните предикати се съвместяват и съидентифицират:

33. *из-*: [...(q)]_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [...(q-max)]_{РЕСУРС} »

[y(q)]_{РЕСУРС(КОНСУМИРАН_ОБЕКТ)} път-до-крайна-точка + пълна степен [y(q-max)]_{РЕСУРС(КОНСУМИРАН_ОБЕКТ)}

Изходната и производната концептуална структура имат следния вид:

34. [x]_{КОНСУМИРАЩ} яде [y(q)]_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ} » [x]_{КОНСУМИРАЩ} изяжда
[y(q)]_{РЕСУРС(КОНСУМИРАН_ОБЕКТ)}

Предикатната декомпозиция на изходния и на префигираните предикати е аналогична (тук е представена структурата на *изям/изяждам*):

35. *изям/изяждам*: [[x]_{КОНСУМИРАЩ} ПРАВЯ_(ям) [y(q)]_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ} & СТАВАМ не съществувам [y(q-max)]_{РЕСУРС(КОНСУМИРАН_ОБЕКТ)}]

Неканонично взаимодействие се наблюдава при изходни глаголи, които

⁴⁷ Сред изследваните глаголи не е наблюдаван случай с периферен участник, но смятаме, че не съществуват семантични ограничения за реализацията му по принцип.

⁴⁸ Разглежданото значение на *из-* се дефинира като: „*свършване, изчерпване докрай на действие, което обхваща целия предмет или всички предмети*“ (РБЕ, т. 6: 56, зн. 1)

⁴⁹ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Ingestion>

дефинират скала за друго измерение – например глаголи за създаване (по-долу), както и глаголи, които не се асоциират със скала (говоря) (т. 3.3.4.4.7.). За пример служи деривацията на едно от значенията на глаголната двойка *изпиша/изписвам*⁵⁰. При *пиша* (36, 37) и други глаголи за създаване – *драскам (скица) (с флумастер), рисувам* и т.н. скалата, задавана от *из-*, е приложима към два от периферните участници – *Средство* – приспособлението/материалът, с който се пише, и *Носител* – материалът, върху който се пише, при което съответният участник се реконцептуализира като *Ресурс*, който се изчерпва (38, 39):

36. [x]_{АГЕНС} пиша [y(e)]_{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)} [върху z]_{НОСИТЕЛ} [с i]_{СРЕДСТВО}

37. [*Момчето*]_{АГЕНС} пише [...] _{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)} [върху хартия]_{НОСИТЕЛ} [с химикал]_{СРЕДСТВО}.

38. [...(q)]_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [...(q-мах)]_{РЕСУРС} » [i(q)]_{СРЕДСТВО}_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [i(q-мах)]_{СРЕДСТВО}_{РЕСУРС}

39. [...(q)]_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [...(q-мах)]_{РЕСУРС} » [z(q)]_{НОСИТЕЛ}_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [z(q-мах)]_{НОСИТЕЛ}_{РЕСУРС}

Взаимодействието между скалата на префикса *из-* и скалата на предиката води до активиране на фрейма – *Изчерпване на ресурс (Exhaust resource)*⁵¹, който се дефинира като: „Агенсът изчерпва Ресурс“. Агенсът се съотнася еднозначно от единия в другия фрейм, а *Средството* или *Носителят* – с участника *Ресурс*, като придобива каноничен ядрен статус и се реализира като пряк вътрешен аргумент. Прилагането на скалата на префикса към участника с роля *Средство*, например, предизвиква следната промяна в концептуалната структура (40, 41):

40. [x]_{АГЕНС} пише [y(e)]_{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)} [върху z]_{НОСИТЕЛ} [с i]_{СРЕДСТВО} » [x]_{АГЕНС} изписва [i(q)]_{СРЕДСТВО}_{РЕСУРС}

41. *изпиша/изписвам*: [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ(*пиша*) [y(e)]_{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)} [върху z]_{НОСИТЕЛ} [с i]_{СРЕДСТВО}]] & [СТАВАМ не съществувам [i(q-мах)]_{СРЕДСТВО}_{РЕСУРС}]

Приписването на скалата към участника с роля *Носител* има аналогичен резултат.

Ядреният елемент *Създаван обект* не участва пряко във фрейма *Изчерпване на ресурс*. Приема се, че е имплицитен в значението на константата:

Миналата година [pro]_{АГЕНС} *изписах* [тонове мастило]_{СРЕДСТВО}_{РЕСУРС} [за написването [на дисертацията]_{СЪЗДАВАН_ОБЕКТ(ТЕКСТ)}]_{НАМЕРЕНИЕ}.

⁵⁰ „с писане изчерпвам, довършвам (обикн. мастило хартия)“ (РБЕ т. 6: 446, зн. 3)

⁵¹ https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Exhaust_resource

Неканонична скала, дефинирана за екстратематичен участник (3.3.4.4.3.)

Такова взаимодействие се наблюдава при представката *над-*⁵². Въз основа на наблюденията се разглежда следната конфигурация:

42. екстратематичен участник » каноничен ядрен участник
ядрен участник » имплицитен участник

Фреймът *Превъзхождане* (*Surpassing*⁵³), който съответства на глаголите с представката *над-*, има следната дефиниция: „Профилираният обект има по-висока стойност от друг обект – *Стандарт*(от *тип обект*) по скала, определена за даден *Признак*...“

Скалата, която *над-* определя, не е дефинирана за изменение на стойността на дадено *измерение* до определена (максимална) стойност, а съпоставя два обекта според стойността, която достигат по определено *измерение*. Тя няма инкрементален характер, не дефинира хомоморфизъм между изменението на измерението и отрязъци от ситуацията (...):

43. *над-*: [...]ПРОФИЛИРАН ОБЕКТ **В-ПО-ГОЛЯМА-СТЕПЕН-ОТ** [...]СТАНДАРТ

Стандартът е участник, който във фрейма, активиран от изходния предикат, се категоризира като екстратематичен елемент – *Копартиципант*. Той представлява семантично сроден със субекта участник, който извършва съответната дейност заедно или в съревнование с него. Наличието му е контекстово обусловено.

Семантичната деривация е демонстрирана с глаголи за самостоятелно движение като *бягам*, *плувам*, *вървя* и др. Концептуалната структура и предикатната им декомпозиция са представени в (44) и (45) съответно:

44. [x]_{ДВИЖЕЩ СЕ} **ПЛУВА** [от у]_{ИЗТОЧНИК} [към z]_{ЦЕЛ} [по w]_{ТРАЕКТОРИЯ} [в v]_{ПОСОКА} [заедно с р]_{КОПАРТИЦИПАНТ}

45. [[[x]_{ДВИЖЕЩ СЕ}]_{ПРОФИЛИРАН ОБЕКТ} **ПРАВЯ**_(ПЛУВАМ) [от у]_{ИЗТОЧНИК} [към z]_{ЦЕЛ} [по w]_{ТРАЕКТОРИЯ} [в v]_{ПОСОКА} [заедно с р]_{КОПАРТИЦИПАНТ}]

Участникът *Движещ се* се реконцептуализира като *Профилиран обект*, а *Копартиципантът* – като *Стандарт* (46), в резултат от което съотнасянето между фреймовете има вида в (47):

46. *над-*: [...]ПРОФИЛИРАН ОБЕКТ **В-ПО-ГОЛЯМА-СТЕПЕН-ОТ** [...]СТАНДАРТ » *над-*: [x]_{ДВИЖЕЩ СЕ}ПРОФИЛИРАН ОБЕКТ **В-ПО-ГОЛЯМА-СТЕПЕН-ОТ** [p]_{КОПАРТИЦИПАНТ}СТАНДАРТ

47. [x]_{ДВИЖЕЩ СЕ} **ПЛУВА** [от у]_{ИЗТОЧНИК} [към z]_{ЦЕЛ} [по w]_{ТРАЕКТОРИЯ} [в v]_{ПОСОКА} [заедно с]

⁵² „вземане на връх, проявяване на превъзходство по отношение на някого или нещо, изпреварване на някого в някаква работа, действие или качество, извършване на нещо по-добре, по-бързо или в по-висока степен от друг“ (РБЕ, т. 10: 141, зн. 3)

⁵³ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Surpassing>. Дефиницията на фрейма е представена в съкратен вид.

$p]_{\text{КОПАРТИЦИПАНТ}} \gg [x]_{\text{ДВИЖЕЩ СЕ}}]_{\text{ПРОФИЛИРАН ОБЕКТ}} \text{ надплува } [p]_{\text{КОПАРТИЦИПАНТ}}]_{\text{СТАНДАРТ}}$.

Предикатната декомпозиция на *надплувам* е следната:

48. $[[[x]_{\text{ДВИЖЕЩ СЕ}}]_{\text{ПРОФИЛИРАН ОБЕКТ}} \text{ ПРАВЯ}_{(\text{ПЛУВАМ})} [\text{от } y]_{\text{ИЗТОЧНИК}} [к\ddot{ь}м \ z]_{\text{ЦЕЛ}} [\text{по } w]_{\text{ТРАЕКТОРИЯ}} [в \ v]_{\text{ПОСОКА}} [\text{заедно с } p]_{\text{КОПАРТИЦИПАНТ}}]] \ \& \ \text{СТАВАМ} \ \underline{\text{надминат}} \ [p]_{\text{КОПАРТИЦИПАНТ}}]_{\text{СТАНДАРТ(от тип обект)}}$.

Концептуалната структура на производните глаголи е редуцирана спрямо изходната и съдържа два ядрени участника, като получилият каноничен статут *Копартиципант* става пряк вътрешен аргумент. Останалите ядрени елементи остават имплицитни в значението на константата.

Неканонична скала, дефинирана за каноничен участник (3.3.4.4.4.)

При този тип взаимодействие скалата, определена от представката, се дефинира за каноничния участник на изходния предикат, но за различно от каноничното измерение. Каноничният ядрен участник запазва статута си, но тъй като участва в нова релация, се активира друг фрейм с различна конфигурация от участници и релации помежду им. Конфигурацията има следния общ вид (49):

49. каноничен ядрен участник(m) » каноничен ядрен участник(p)
където m и p са различни измерения.

Като илюстрация се анализират глаголите *изпръскам/изпръсквам*, образувани с представката *из-* в значението за пълно обхващане, представено по-рано. Глаголът *пръскам*⁵⁴ активира фрейма *Предизвикване на движение на флуид (Cause fluidic motion)*⁵⁵, който има следната дефиниция: „Агенс или Причина предизвиква движението на Флуид от Източник към Цел по протежение на Траектория или в рамките на Област.“, като участниците Цел, Източник и Траектория могат да се реализират съвместно. Формалният му запис е следният:

50. $[x]_{\text{АГЕНС}} \text{ пръска } [y(q)]_{\text{ТЕМА(ФЛУИД)}} [в/върху... \ z]_{\text{ЦЕЛ}} [\text{от } w]_{\text{ИЗТОЧНИК}} [\text{по протежение на } v]_{\text{ТРАЕКТОРИЯ}}$

Реализация на канонична скала се наблюдава при глаголите *напръскам/напръсквам*⁵⁶, образувани с абстрактната представка *на-*. Предикатната декомпозиция на получените предикати има следния вид:

51. *напръск(в)ам*: $[[x]_{\text{АГЕНС}} \text{ ПРАВЯ}_{(\text{ПРЪСКАМ})} [y(q)]_{\text{ТЕМА(ФЛУИД)}} [в/върху/... \ z]_{\text{ЦЕЛ}} [\text{от } w]_{\text{ИЗТОЧНИК}} [\text{по протежение на } v]_{\text{ТРАЕКТОРИЯ}}] \ \& \ \text{СТАВАМ } [y(q\text{-max})]_{\text{ТЕМА(ФЛУИД)}} \ \underline{\text{на място}}$

⁵⁴ Дефиницията на *пръскам* е: „правя нещо да се разпространява, да се разнася надалече“ (БТР: 787, зн. 2)

⁵⁵ https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Cause_fluidic_motion

⁵⁶ „пръскам с някаква цел, поради нужда някого или нещо, колкото е необходимо или изцяло, докрай“ (РБЕ, т. 10: 428)

[в/върху/... z]_{ЦЕЛ}]

52. Съветът [*pro*]_{АГЕНС} да напръскате [*парфюм*]_{ТЕМА(ФЛУИД)} [*във въздуха*]_{ЦЕЛ} и да минете под капчиците му е просто мит.

В съпоставка, в едно от значенията си глаголите *изпръскам/изпръсквам*⁵⁷ активират фрейма *Изчерпване на ресурс*. Каноничният участник *Флуид* се реконцептуализира като *Ресурс*, а *Агенсът* се съотнася еднозначно:

53. [...(q)]_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [...(q-max)]_{РЕСУРС} »
[y(q)]_{ТЕМА(ФЛУИД)}_{РЕСУРС} път-до-крайна-точка + пълна степен [y(q-max)]_{ТЕМА(ФЛУИД)}_{РЕСУРС}

54. [x]_{АГЕНС} пръска [y(q)]_{ТЕМА(ФЛУИД)} [в/върху/... z]_{ЦЕЛ} [от w]_{ИЗТОЧНИК} [по протежение на v]_{ТРАЕКТОРИЯ} » [x]_{АГЕНС} изпръсква [y(q)]_{ТЕМА(ФЛУИД)}_{РЕСУРС}

55. На мен ми е жал да си [*pro*]_{АГЕНС} изпръскам [*парфюма*]_{ТЕМА(ФЛУИД)}_{РЕСУРС} докрай и вече имам доста шишенца... (Интернет)

Предикатната декомпозиция има следния вид:

56. [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(ПРЪСКАМ) [y(q)]_{ТЕМА(ФЛУИД)} [в/върху/... z]_{ЦЕЛ} [от w]_{ИЗТОЧНИК} [по протежение на v]_{ТРАЕКТОРИЯ} & СТАВАМ не съществувам [y(q-max)]_{ТЕМА(ФЛУИД)}_{РЕСУРС}]

Останалите ядрени елементи от концептуалната структура на изходния предикат стават имплицитни участници на константата (57) и не са семантични конституенти на глагола:

57. *Тя си изпръска парфюма върху дрехите ми. (=Тя изхаби парфюма си с пръскане върху дрехите ми.)

В резултат от това аргументната структура също се редуцира до двучленна, като конституентите в аргументна позиция при изходния глагол запазват аргументния си статут и синтактичното си изразяване.

Скала, асоциирана с неканонична релация за каноничен участник (3.3.4.4.5.)

Неканоничната релация се наблюдава, когато каноничният ядрен участник запазва статута си, но встъпва в различна релация с предиката.

Конфигурацията има следния вид:

58. каноничен ядрен участник(R) » каноничен ядрен участник(L),
където R и L са различни релации.

Като пример е използван глаголът *гриза*⁵⁸ и префигираните му корелати

⁵⁷ „с пръскане изразходвам, изхвърлям всичката течност от някъде“ (РБЕ, т. 6: 562)

⁵⁸ „като стържа със зъби нещо твърдо, отделям от него дребни частици, за да ги изям; глождя“ (РБЕ, т. 3: 399)

прегриза/прегризвам⁵⁹.

Приема се, че *гриза* активира фрейма *Консумиране* и има следната концептуална структура⁶⁰:

59. [x]_{КОНСУМИРАЩ} гризе [y(q/v)]_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}

Скалата е дефинирана за измерението „количество“ (q) или „обем“ (v) на *Консумирания обект*, който, както бе посочено, е семантично съвместим с елемента *Ресурс*. Каноничният резултат се изразява от глаголите *изгриза/изгризвам*, аналогично на *изям/изяждам* (60):

60. [[x]_{КОНСУМИРАЩ} ПРАВЯ_(ГРИЗА) y(v)_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}] & [СТАВАМ не съществувам [y(v-max)]_{РЕСУРС(КОНСУМИРАН_ОБЕКТ)}]

Представката *пре-*⁶¹ задава скала за пространствено измерение – „ширина“⁶² (w):

61. *пре-*: [...]_{АГЕНС} път-през [...(w-max)]_{ЦЯЛО} » [x]_{АГЕНС(КОНСУМИРАЩ)} път-през [y(w-max)]_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ} [на z]_{ЧАСТИ}

Глаголите *прегриза/прегризвам* активират фрейма *Разделяне* (*Separating*⁶³) – „Агенс или Причина разделя Цялост на Части“. *Консумирацията* се съотнася с *Агенса*, а *Консумираният обект* – с елемента *Цялост*. В резултат от неговото разделяне възникват нови обекти – *Части* (62):

62. *прегриза/прегризвам*: [[x]_{АГЕНС(КОНСУМИРАЩ)} ПРАВЯ_(ГРИЗА) [y(v)]_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}] & [СТАВАМ разделен на две [y(w-max)]_{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ} ЦЯЛОСТ] & СТАВАМ съществувам [z(e-max)]_{ЧАСТИ}]

Промяната в релацията не се наблюдава пряко в синтактичната реализация на вътрешния аргумент, тъй като каноничният ядрен участник запазва статуса си. В конкретния случай се включва нов (неканоничен) ядрен участник без съответствие в изходния фрейм (*Части*), който се реализира като непряк вътрешен аргумент.

Скала, дефинирана за субекта (3.3.4.4.6.)

Дефинирането на скала за семантичен конституент, който се реализира като субект, е възможно с помощта на рефлексивно местоимение, което експлицира „празен“ обект, корелативен с външния аргумент (за английските рефлексивни резултативни конструкции – Л&РХ 1995: 34). За български се използва сходен

⁵⁹ „прекъсвам или продупчвам нещо с гризане; преяждам“ (РБЕ т.13: 1077, зн. 1)

⁶⁰ Глаголът не е въведен във ФреймНет, затова тук принадлежността му към дадения фрейм е определена условно.

⁶¹ Значението на представката е: „извършване на действие за разделяне на някакъв обект на две части или за нарушаване на целостта му“ (РБЕ т. 13: 1023, зн.7)

⁶² Наименованието е условно.

⁶³ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Separating>. Фреймът е представен в съкратен вид.

механизъм. Като илюстрация са разглеждат глаголи от *резултативно-сатуративният* НД – *наговоря се/наговорвам се, натич(в)ам се, намързелувам се* – Влахова 2001: 69-71, 73, Иванова 1974: 60-61).

На рефлексивизацията в семантичната структура съответства резултативно подсъбитие, формално приписано към обект, който е кореферентен с външния аргумент (Спенсър и Зарецкая 1998: 22-23). Следователно, ако мотивиращият глагол селектира вътрешен аргумент, статутът на този аргумент се променя, като той може да се изисква (неканоничен ядрен участник) или да не се изисква (периферен/имплицитен участник) от префигираните глаголи с *на-* + *се*. Глаголната двойка *наям се/нааяждам се* изразява и двата варианта – „*ям до насита нещо, от нещо; отяждам си*“ (РБЕ т. 10: 689, зн. 2) и „*ям докато уталожя глада си; нахранвам се*“ (РБЕ т. 10: 689, зн. 1).

Конфигурация 1 (зн. 1 на *наям се/нааяждам се*) и **Конфигурация 2** (зн. 2 на *наям се/нааяждам се*) имат вида в (63) и (64) съответно:

63. каноничен ядрен участник » имплицитен участник
ядрен участник (субект) » каноничен ядрен участник
64. каноничен ядрен участник » неканоничен ядрен участник
ядрен участник (субект) » каноничен ядрен участник

Кореспонденцията между структурите на непрефигираните глаголи и префигираните им корелати за Конфигурация 1 и Конфигурация 2 е представена в (65) и (66) съответно:

65. $[x]_{\text{КОНСУМИРАЩ}}$ яде $[y(q)]_{\text{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}}$ » $[x(d)]_{\text{КОНСУМИРАЩ}}$ нааяжда се
66. $[x]_{\text{КОНСУМИРАЩ}}$ яде $[y(q)]_{\text{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}}$ » $[x(d)]_{\text{КОНСУМИРАЩ}}$ нааяжда се $[c y]_{\text{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}}$

Предикатната им декомпозиция има следния вид:

67. *наям се/нааяждам се*(1): $[[x]_{\text{КОНСУМИРАЩ}} \text{ ПРАВЯ}_{(\text{ям})} [y(q)]_{\text{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}}] \ \& \ \underline{[СТАВАМ \text{ наситен } [x(d)]_{\text{КОНСУМИРАЩ}}]}$
68. *наям се/нааяждам се*(2): $[[x]_{\text{КОНСУМИРАЩ}} \text{ ПРАВЯ}_{(\text{ям})} [y(q)]_{\text{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}}] \ \& \ \underline{[СТАВАМ \text{ наситен } [x(d)]_{\text{КОНСУМИРАЩ}} \text{ с } [y]_{\text{КОНСУМИРАН_ОБЕКТ}}]}$

Каноничният ядрен участник е понижен в неканоничен ядрен конституент – и съответно е непряк вътрешен аргумент, или остава имплицитен.

Индукция на скала при нескаларни глаголи (3.3.4.4.7.)

В тази част се разглежда способността на представките да индуцират скаларно

изменение при нескаларни глаголи. Конфигурацията има следния общ вид:

69. неканоничен ядрен участник/неядрен участник » каноничен ядрен участник

Приведен е пример с предиката за *дейност говоря*⁶⁴. В конкретното значение той активира фрейма *Бъбрене (Chatting)*⁶⁵, дефиниран като „*Комуникант_1 и Комуникант_2 разговарят един с друг.*“. Фреймът включва като задължителни участници *Комуникант_1* и *Комуникант_2*⁶⁶. Освен ядрените участници е посочен и периферният елемент *Продължителност*, който има отношение към дефинирането на скалата (70):

70. [x]_{КОМУНИКАНТ_1} говори [с у]_{КОМУНИКАНТ_2} [в продължение на p]_{ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ}

Разглежданите префигирани глаголи са *изговоря/изговарям* в значението, засвидетелствано в следните изречения⁶⁷:

71. *В случай че не се изговарят безплатните минути, неизползваният остатък ще бъде прехвърлен за следващия месец.* (Интернет)

Значението на предикатите може да се дефинира като: „с *говорене/бъбрене изразходвам времеви ресурс*“ и съответно активираният от тях фрейм е *Изразходване на ресурс*. Скалата, с която се асоциира двойката *изговоря/изговарям*, е индуцирана от префикса. Участникът, който се реконцептуализира като времеви *Ресурс* и е реализиран в прякообектна позиция, съответства на периферния елемент *Продължителност*.

Кореспонденцията между предикатните декомпозиции на изходния и на префигираните предикати се представя по следния начин:

72. *говоря*: [[x]_{КОМУНИКАНТ_1} ПРАВЯ_(ГОВОРЯ) [с у]_{КОМУНИКАНТ_2} [в продължение на p]_{ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ}] » *изговоря/изговарям*: [[x]_{КОМУНИКАНТ_1} АГЕНС ПРАВЯ_(ГОВОРЯ) [с у]_{КОМУНИКАНТ_2} [в продължение на p(t)]_{ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ}] & [СТАВАМ не съществувам [p(t-max)]_{ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ}]_{РЕСУРС}]

Участникът *Комуникант_2* запазва ядрения си статут, тъй като дефинирането на скалата не засяга релацията между *Комуникант_1* и *Комуникант_2*.

Лексикализиране на скала чрез профилиране (3.3.4.4.8.)

В тази част са разгледани предикати, в чиято семантика параметрите на скалата не са изцяло определени. За пример служи анализът на глагола *пискам* и

⁶⁴ „обменям мисли, информация с някого, общувам с някого чрез реч; разговарям“ (РБЕ т. 3: 252, зн. 10)

⁶⁵ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Chatting>. Тук фреймът е предаден в съкратен вид.

⁶⁶ Фреймът има вариант с реципрочен субект в множествено число, който се изключва взаимно с *Комуникант_1* и *Комуникант_2*.

⁶⁷ Конкретното значение не е посочено в РБЕ, БТР или останалите речници, поради което предлагаме собствена дефиниция, следваща принципите на създаване на дефиниции за подобни значения.

префигирани глаголи, образувани от него. В едно от значенията си *плискам*⁶⁸ активира фрейма *Предизвикване на движение на флуид*⁶⁹:

73. [x]_{АГЕНС/ПРИЧИНА} плискам [y]_{ТЕМА(ФЛУИД)} [от w]_{ИЗТОЧНИК} [в/върху z]_{ЦЕЛ} [по протежение на v]_{ТРАЕКТОРИЯ}

Глаголът *плискам* е неспецифициран по отношение на определен компонент на когнитивната схема *Път (Източник, Траектория, Цел)* и може да изразява съответните участници отделно или едновременно с помощта на предложни фрази, обозначаващи, източник, траектория или цел на движение.

Представките за движение лексикализират определен компонент на *Пътя* и при свързването си с мотивиращ глагол за движение, профилират съответния елемент в концептуалната структура на предиката. Като пример е посочена представката *из-* в екскурсивното си значение, която профилира *Източника*. Глаголната двойка *изплискам/изплисквам* активира фрейма *Отстраняване* (74):

74. [x]_{АГЕНС/ПРИЧИНА} плиска [y]_{ТЕМА(ФЛУИД)} [от w]_{ИЗТОЧНИК} [в/върху/... z]_{ЦЕЛ} [по протежение на v]_{ТРАЕКТОРИЯ} » [x]_{АГЕНС/ПРИЧИНА} изплисква [y]_{ТЕМА(ФЛУИД)} [от w]_{ИЗТОЧНИК}

Предикатната декомпозиция има следния вид:

75. [[x]_{АГЕНС} ПРАВЯ_(ПЛИСКАМ) [y(q)]_{ТЕМА} [от w]_{ИЗТОЧНИК} [в/върху z]_{ЦЕЛ} [по протежение на v]_{ТРАЕКТОРИЯ}] & [СТАВАМ [y(q-max)]_{ТЕМА(ФЛУИД)} НЕ съм на място [w]_{ИЗТОЧНИК}]

Когато в резултат от присъединяването на различни представки се активират фреймове, различни от изходния, профилирането се разглежда като неканонично взаимодействие.

В т. 3.3.4.5. се разглеждат основни несвършени глаголи, които участват в семантични алтернации, засягащи двата им вътрешни аргумента. Предикатите, участващи в семантични алтернации, се свързват с различни скали, по които се измерва протичането на ситуацията. Това води до различна съчетаемост на близките по значения глаголи с представките.

Като пример се посочват два от предикатите, чрез които се реализира константата МАЖА. *Мажа(1)* спада към глаголите за *поставяне*, а *мажа(2)* – към *предикатите за покриване*⁷⁰. На двете значения отговарят следните лексикално-концептуални структури (76, 77):

76. *мажа(1)*: [x]_{АГЕНС} маже [y(q)]_{ТЕМА} [върху z]_{ЦЕЛ}

⁶⁸ „изхвърлям вода или друга течност, обикновено със замах, при което се чува шум, плисък, плясък; лискам“ (РБЕ т. 12: 556, зн. 1)

⁶⁹ https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Cause_fluidic_motion

⁷⁰ Дефиницията на *мажа(1)* е разгледана по-рано, *мажа(2)* има дефиниция: „покривам повърхността на някакъв предмет или част от него с тънък слой от някакво вещество, обикн. в течно или полутечно състояние“ (РБЕ т. 9: 50, зн. 1).

77. *мажа(2): [x]_{АГЕНС} маже [z(a)]_{ЦЕЛ} [с у]_{ТЕМА}*

Изказва се хипотезата, че при наличието на две отделни конфигурации, асоцииращи се с различни скали, на отделните значения отговарят два модела на префиксация, които реализират каноничния резултат.

В случая с *мажа(1)* и *мажа(2)* каноничният резултат се реализира чрез една и съща представка (*на-*), но в различни нейни значения – „изчерпване, свършване на действието, довеждане на действието до резултат“ (РБЕ, т. 10: 14, зн. 1) и „извършване на действието докрай, довеждане на действието до резултат с насочване към, засягане на повърхността на обекта“ (РБЕ, т. 10: 14, зн. 8), съответно (78, 79).

78. *Маза масло(то) върху филия(та) » Намаза масло(то) върху филия(та).*

79. *Маза филия(та) с масло(то) » Намаза филия(та) с масло(то).*

Действително, двата глагола взаимодействат с различно множество от префикси (80, 81):

80. *мажа(1): размажа/размазвам, вмажа/вмазвам*

81. *мажа(2): замажа/замазвам, обмажа/обмазвам, промажа/промазвам, омажа/омазвам, подмажа/подмазвам*

И двата модела илюстрират канонична съчетаемост за съответното глаголно значение.

Във връзка с това се разглежда и въпросът дали при глаголи като *мажа(1)* и *мажа(2)* съществува неканонична съчетаемост. Демонстрира се, че това е възможно, пример за което е глаголната двойка *измажа/измазвам* в значението за изчерпване на ресурс⁷¹.

Специфичната съчетаемост на основните несвършени предикати, участващи в семантични алтернации, с представките, е довод в подкрепа на тезата, че те представляват отделни глаголни значения. Съчетаемостта има приложение като тест за разграничаване на семантично близки глаголи, получени в резултат от алтернации, които често се разглеждат като различни синтактични реализации на едно и също значение.

В т. 3.3.5. се демонстрира, че дадено префиксално значение не се асоциира с един-единствен фрейм. Разглежда се способността на префигирани с *из-*⁷² глаголи да активират и други фреймове освен *Изчерпване на ресурс*, например:

82. *Запълване – изпиша/изписвам, изрисувам, изрежа/изрязвам, издял(в)ам, извая/извайвам* и др. (83), където представката дефинира скала за измерението

⁷¹ „свършвам материалите за мазане; изразходвам материалите при мазане“ (РБЕ т. 6: 348, зн. 2)

⁷² В разглежданото значение за пълнота, обхващане.

„повърхност“ (а):

83. [Влюбената девойка]_{АГЕНС(АВТОР)} изписа [малката тетрадка]_{НОСИТЕЛ} [със стихове]_{СЪЗДАВАН ОБЕКТ(ТЕКСТ)}ТЕМА.

84. *Прекосяване (Traversing)*⁷³ – „Тема променя местоположението си по отношение на определен *Път*.“ - *изтич(в)ам, изплувам, извървя(вам)* – скалата е определена за *измерението* дължина на пътя (1).

Представените в Глава 3 взаимодействия отразяват зависимости между класове предикати, които са валидни не само в българския език, но и в други езици. Разглежданите типове неканонична префиксация по същество представляват съотнасяне между фреймове, предизвикано от взаимодействието между префикса и основата. Като важна посока за бъдещи изследвания се очертава системното анализиране на възможните междуфреймови кореспонденции. Някои от тях са добре изследвани, например релацията между *Поставяне* и *Запълване*, рефлектираща широко представената в различните езици семантична алтернация, докато други – било защото засягат по-малко на брой глаголи, или защото са езиково специфични – са по-слабо изучени. Например, за български може да се формулира релация между фреймовете *Прикрепяне* и *Запълване*, като съотнасянето се реализира от глаголи, получени от един и същ изходен предикат с помощта на различни представки.

⁷³ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Traversing>; в съкратения запис не са представени всички ядрени участници, тъй като нямат отношение към конкретния анализ.

Глава 4. Изследване върху префигирани глаголи с локативна представка за-

В тази глава са обобщени наблюденията върху глаголи с представката за- в локативното ѝ значение⁷⁴, което има следната дефиниция – „извършвам действието, изразено от изходната дума, по, около повърхността на обекта или около обекта“ (РБЕ, т. 5: 123, зн. 6). Най-голямата част от префигираните предикати, образувани с нея, активират фрейма *Запълване*, и именно те са анализирани. Разгледаните глаголи са ръчно ексцерпирани от РБЕ (т. 5).

Префигираните глаголи с представката за- са производни от различни изходни основи, лексикализиращи глаголни и неглаголни константи, групирани тук по следния начин.

I. Канонични съотнасяния:

(i) префигирани глаголи, образувани от изходни предикати, които участват в алтернация, засягаща вътрешните аргументи – *трупам, мажа, сея, садя, стеля, пълня, мацам, цапам* – съответно *затрупвам/затрупам, замажа/замазвам, засея/засявам, засадя/засаждам, застеля/застилам, запълня/запълвам, замацам/замацавам, зацапам/зацапвам*.

(ii) префигирани глаголи, образувани от изходни предикати, които не участват в такава семантична алтернация – *запраша/запраш(а)вам, засмоля(вам)*, образувани от основните глаголи *праша* и *смоля*, които активират само фрейма *Запълване*.

II. Неканонични съотнасяния

(i) Глаголни константи

Поставяне » Запълване

*засипя/засипвам, заметна/замятам, заровя/заравам, зарина/заривам,
закопая/закопавам*

Предизвикване на движение (на Флуид) » Запълване

В тази група се включват две глаголни двойки *залея/заливам* и *завея/завявам*.

Строене » Запълване

Единствените установени в изследването глаголи, които реализират това съотнасяне между фреймове, са *застроя/застроявам*.

(ii) Неглаголни константи

⁷⁴ Представените резултати представляват преработен и разширен вариант на предходна статия (Лесева 2010)

Голяма група префигирани със за- глаголи са образувани от именни (номинални) константи. В обобщен вид значението на получените предикати се дефинира като „запълвам или покривам пространство, повърхност или съд с обект(и), материал или вещество, лексикализирани от константата“. Образованите префигирани предикати проявяват синтактичните свойства на останалите глаголи от същия фрейм, въпреки че именните константи не съдържат във фрейма си всички елементи, които трябва да се съотнесат със задължителните участници в *Запълване*.

В Таблица 1 са представени в обобщен вид префигираните глаголи със за-, които активират фрейма *Запълване*:

Фрейм на константата	Участник, който се съотнася с <i>Агенс</i> или <i>Причина</i>	Участник, който се съотнася с <i>Цел</i> (а) – измерението, за което се дефинира скалата на глаголите със за-	Участник, който се съотнася с <i>Тема</i>	Префигирани глаголи
Запълване	Агенс → Агенс Пр. ⁷⁵ → Пр.	Цел(а) → Цел(а)	Тема → Тема	запълвам ⁷⁶ , затрупвам, замазвам, застилам, засаждам, засявам, засмолявам, запрашвам, завивам, загръщам, загъвам, зацапвам, замацвам
Поставяне	Агенс → Агенс Пр. → Пр.	Цел → Цел(а)	Тема(q) → Тема	замятам, засипвам, заравям, заривам, закопавам
Строене	Агенс → Агенс Пр. → няма	Място → Цел(а)	Създ. обект(q) → Тема	застроя(вам)
Предизвика	Агенс → Агенс	Област/Цел → Цел(а)	Флуид(q) → Тема	заливам,

⁷⁵ Пр. – Причина.

⁷⁶ За краткост са посочени само несвършените по вид глаголи

Фрейм на константата	Участник, който се съотнася с <i>Агенс</i> или <i>Причина</i>	Участник, който се съотнася с <i>Цел</i> (а) – измерението, за което се дефинира скалата на глаголите със за-	Участник, който се съотнася с <i>Тема</i>	Префигирирани глаголи
но движение	Пр. → Пр.		Тема(q) → Тема	<i>завявам</i>
Природна област	няма → Агенс няма → Причина	Отн.мест. ⁷⁷ → Цел(а)	Местност → Инк.тема ⁷⁸ Съст. части → Тема	<i>залеся(вам)</i>
Емисия	няма → Агенс няма → Причина Излъчвател → Причина	Област → Цел(а) Цел → Цел(а)	Емисия → Инк. тема Емисия → Тема	<i>замъглявам, запушвам, задимявам, закадявам</i>
Вещество	няма → Агенс няма → Причина	няма → Цел(а)	Вещество → Инк. тема Вещество → Тема	<i>заледявам, залоявам, запотявам, завирявам, затиням</i>
Обект	няма → Агенс	няма → Цел(а)	Вещество → Инк.тема Вещество → Тема	<i>затревявам, зашумвам, заплевявам, зарибявам, затрънвам, закнижвам, заоблачавам, зазвездявам</i>
Валеж	няма → Агенс няма → Пр. Валеж → Причина	Място → Цел(а)	Валеж → Инк. тема Валеж → Тема	<i>заснежавам, засланявам, заскрежвам</i>
Облекло/Част от облекло	няма → Агенс Облечен → Агенс	Пространство от тялото → Цел(а)	Облекло → Инк. тема Облекло → Тема Част от облекло → Инк. тема Част от облекло → Тема	<i>забраждам, закачулвам, забулвам, зачулвам</i>

⁷⁷ Отн. мест. – Относително местоположение

⁷⁸ Инк. Тема – Инкорпорирана тема

Таблица 1. Списък на изходните константи и съотнасяне на участниците от изходните фреймове към *Запълване*.

Разгледани са и диатезите, в които участват глаголите за *Запълване*, префигирани със *за-*. При диатезите се редуцира семантичната релация на аргумента, който се реализира като субект (Коева 2006, Коева 2010), в резултат от което настъпва промяна в граматичната функция на един от комплементите на изходния глагол.

- 1а. *[Бурните ветрове]*_{ПРИЧИНА} *застлаха* *[пътя]*_{ЦЕЛ} *[с килим от листа]*_{ТЕМА}.
 1б. *[Пътят]*_{ЦЕЛ} *се застла* *[с килим от листа]*_{ТЕМА} **[от бурните ветрове]*_{ПРИЧИНА}.
 1в. *[Килим от листа]*_{ТЕМА} *застла* *[пътя]*_{ЦЕЛ} **[от бурните ветрове]*_{ПРИЧИНА}.

Значението за покриване присъства и в трите конфигурации, но първата има три аргумента, а при втората и третата субектната релация е редуцирана. В (1б) в субектна позиция се реализира елементът *Цел*, а във (1в) – *Темата*.

Демонстрираната закономерност представлява изменение в концептуалната структура, което се изразява в съотнасяне между фрейма *Запълване* и други два фрейма – *Изобилстване*⁷⁹ и *Украсяване*⁸⁰.

Изобилстване изразява: „Място (*Локация*), което е изпълнено или покрито с *Темата*. *Локацията* се реализира като външен аргумент, а *Темата* като РР комплемент“. Така дефинираният фрейм включва глаголи за *състояние* – *изобилствам, бъкам*, както и пасивни глаголи – *покрит съм, залят съм* и т.н:

2. *[Небето]*_{ЛОКАЦИЯ} *е застлано* *[с облаци]*_{ТЕМА}.

В български има и инхоативен вариант на фрейма (в дисертацията за него е възприето наименованието инхоативен *Изобилстване*), който изразява преминаването в съответното състояние:

3. *[Небето]*_{ЛОКАЦИЯ} *се застла* *[с облаци]*_{ТЕМА}.

Релацията на *Агенс/Причина* е редуцирана и този участник не се съотнася с участник във фрейма *Изобилстване*. *Целта* се съотнася с елемента *Локация*, а *Темата* е канонично съотнесена.

Фреймът *Украсяване* „изразява стативна (най-вече пространствена) релация между *Локация* и *Тема*. Всички стативно употребени глаголи, принадлежащи към този фрейм, активират и фрейма *Запълване*.“ Българските глаголи също имат и инхоативен вариант (4б) (инхоативен *Украсяване*):

- 4а. *[Облаци]*_{ТЕМА} *застилат* *[небето]*_{ЛОКАЦИЯ}. (стативен)
 4б. *[Облаци]*_{ТЕМА} *застлаха* *[небето]*_{ЛОКАЦИЯ}. (инхоативен)

⁷⁹ https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Abounding_with

⁸⁰ <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Adorning>

При разглеждането на предикатите от стативните и инхоативните варианти се демонстрира, че е налице тематична идентичност и различна аспектиална структура, които се изразяват в морфо-синтактичните свойства и семантичната интерпретация на предикатите.

Изхожда се от наблюдаваното от Джакендоф (Джакендоф 1990:74-75) поведение на глаголите от типа на *surround* (обграждам), *cover* (покривам), които могат да бъдат стативи (глаголи за пространствено разположение и стативни глаголи за покриване/изпълване), когато са употребени с адюнкт за ограничена продължителност (в продължение на два часа), или инхоативи⁸¹ (глаголи за преминаване в определена пространствена конфигурация или разположение и инхоативи за покриване/изпълване), когато са употребени с адюнкт за изменение (бързо, бавно).

В български двойките с различна аспектиална структура – стативи и инхоативи – имат различни морфологични маркери и проявяват различна адвербиална съчетаемост:

Изобилстване:

(i) *стативи*: пасивни или имперфектива тантум глаголи (бъкам, изобилствам), свършени по вид се-глаголи във форми за перфектните времена + съчетаемост с адвербиални изрази за продължителност;

инхоативи: се-глаголи + адвербиални изрази, означаващи изменение.

Украсяване:

(ii) *стативи*: видова дефективност в повечето контексти (само несв. в.), св. в. е позволен във формите за перфектните времена + съчетаемост с адвербиални изрази за състояние;

инхоативни: глаголи от двата вида с типичните видово-временни употреби + съчетаемост с адвербиални изрази, означаващи изменение.

Примерите демонстрират, че лексикалноаспектуалните различия могат да се изразяват по различни начини – не само чрез синтактичната реализация на аргументите (като при психологическите предикати), но и чрез граматичния вид, определени глаголни форми и/или съчетаемостта на глаголите с адвербиални изрази. Българските глаголи проявяват известната закономерност, изтъкната в Глава 2, че лексикалноаспектуалните свойства на глаголите (стативност) предопределят граматичните им свойства (дефективност по отношение на свършения вид). От друга страна, когато лексикалният аспект не налага ограничения върху видовата реализация, значението се реализира от видовата двойка, освен ако няма други семантични или прагматични ограничения.

⁸¹ Постижения или изпълнения в ГРР.

Заклучение

На базата на разгледаните в Глава 1 съвременни синтактични и семантични теории концептуалната структура на предикатите се дефинира като структурирано описание на ситуациите в света, което включва две основни нива на организация – тематично и аспектиално-събитийно. Тематичната структура е нивото, на което се дефинират релациите между участниците и предиката. Аспектиално-събитийната структура организира тематичната според начина, по който семантичните конституенти участват в протичането на ситуацията и предопределя синтактичната реализация на аргументите. Отношенията между префигираните предикати и изходните им корелати се разглеждат с оглед на тези два фактора и взаимодействието между тях.

В дисертацията е предложен модел за представянето на българските префигирани глаголи и техните непрефигирани корелати чрез съчетаване на два известни подхода – семантични фреймове и предикатна декомпозиция. С помощта на семантичните фреймове се представят участниците в ситуацията и релациите между тях, а чрез предикатната декомпозиция се формализират аспектиално-събитийните свойства на фреймовете и се определя аргументната реализация. Този модел е приложен при анализа, чиято цел е чрез прецизно практическо определяне на тематичната и аспектиално-събитийната структура на префигираните глаголи и на мотивиращите основи да се формулират закономерностите на взаимодействията между представките и основите, с които те се съчетават. За целите на изследването са анализирани групи основни несвършени по вид глаголи, които са продуктивни по отношение на префиксацията, като: предикати за *създаване, консумация, поставяне/запълване, прикрепване, самостоятелно и предизвикано движение, отстраняване* и др.

В съответствие със задачата да се изясни механизмът на префиксацията в Глава 2 се изследва връзката между префиксацията и лексикалноасспектиалните свойства на предикатите. Демонстрира се, че ролята на повечето представки се изразява в това, да *съотнесат ситуацията със скала на изменение*, спрямо която ситуацията се развива във времето. Във връзка с това се дефинират два типа скали – *вътрешна скала и външна скала*. Разликата между тях се състои в това, че първата измерва протичането на ситуацията спрямо нейно вътрешноприсъщо свойство, а втората налага външен за ситуацията времеви или друг количествен или качествен измерител. Според това представките се разделят на *лексикални* и *надлексикални*. Към лексикалните спадат префиксите, изразяващи насоченост или достигане до естествения завършек на ситуацията. В тях се включват представки с абстрактна семантика, представки, изразяващи пространствени отношения (*за-, об-, о-, на-, по-, под-, над-*) и насоченост

в пространството (*до-, в-, из-*), времеви отношения (*про-*), изчерпване (*из-*) и др. Надлексикалните префикси внасят различни адвербиални значения – за количество, степен, интензивност и т.н.

Посочените представки в зависимост от типа, към който спадат, имат функции да (i) лексикализират скалата, която се асоциира с вътрешния аргумент на изходния предикат (канонична скала), (ii) да дефинират различна от нея вътрешна скала (неканонична) или (iii) да дефинират външна скала. Дефинирането на вътрешна скала се съпътства с изменения в тематичните и/или лексикалноаспектуалните свойства, които от своя страна предизвикват изменения в синтактичните и морфологичните свойства на предикатите. В синтактично отношение, ако на участник е приписана канонична скала, синтактичното му изразяване става задължително. Ако скалата е неканонична, съответният участник получава статут на (най-често пряк) вътрешен аргумент, който се реализира в (пряко)обектна позиция, а синтактичното му експлициране става задължително. При неопределните глаголите скала може да се въведе от представката. Този процес е съпроводен с промяна на лексикалния аспект. В морфологично отношение „квантифицирането“ от префиксите води до дефиниране на (естествен или външно наложен) предел, спрямо който ситуацията може да приключи. Видовите двойки изразяват кулминация (св. в.) или движение към кулминация (несв. в.), като процесното значение на вторичния имперфектив подлежи на ограничения.

Закономерностите, регулиращи взаимодействието между представките и тематичните свойства на предикатите са разгледани подробно в Глава 3. Предложената типология се основава на няколко важни признака – (i) дали представката дефинира вътрешен предел; (ii) дали в значението ѝ се съдържа лексикален компонент и дали същият компонент се съдържа в семантиката на изходния предикат; (iii) дали настъпват промени в тематичната структура и какъв е техният характер. На базата на формалното представяне на лексикално-концептуалната структура на изходните и префигираните предикати се формулират основните типове взаимодействия от гледна точка на тематичните (и аспектиалните) промени и измененията в аргументната реализация.

Основните закономерности при неканоничните взаимодействия се заключават в следното: обикновено участникът, с който се асоциира скалата на изменение, и съответно има каноничен ядрен статут, се понижава в неканоничен – ядрен или периферен, или остава имплицитен, а неговото място се заема от участник с по-ниска позиция в концептуалната структура на изходния предикат, който „се издига“. Останалите ядрени аргументи (освен когато именно един от тях не е повишен в каноничен), най-често се понижават в периферни, или дори остават имплицитни в значението на константата. Неканоничността може да произтича от дефиниране на скала за различно измерение на каноничния участник, или от предефиниране на

релацията между каноничния участник и предиката. Демонстрира се, че наблюдаваните изменения в концептуалната структура са аналогични на семантичните алтернации и диатезите при непрефигираните глаголи. На базата на анализите са изведени основни кореспонденции между фреймове, които се реализират в резултат от префиксацията (Приложение 4 към дисертацията).

Предложеният модел за разглеждане на префигираните предикати е приложен към група глаголи с локативната представка *за-*, които активират фрейма *Запълване* (Глава 4). Анализът им подкрепя теоретичните обобщения, направени в предходните глави, и ги обогатява чрез съпоставката им с диатезите, образувани от тези глаголи, и фреймовите кореспонденции, които им отговарят: *Запълване* – *Изобилстване* и *Запълване* – *Украсяване*. Разгледани са тематичната структура на получените предикати, лексикалноаспектуалните им свойства и морфо-синтактичните рефлексии, спецификите при реализирането на диатезите, произтичащи от селективните ограничения, налагани от аргументите.

В края на заключението са предложени възможни насоки за бъдеща работа.

1. Разширяване на обхвата на анализа върху други групи глаголи и извеждане на още закономерности за съотнасяне между семантични класове и дефиниране на семантични релации между определени глаголни значения или класове глаголни значения.

2. Задълбочаване на анализа към изследване на концептуалната структура от гледна точка на участниците от изходните семантични фреймове, които във фрейма, активиран от префигирания глагол, нямат ядрен статут и не се съотнасят с аргументни позиции.

3. Обобщаване на аналогични взаимодействия при различни представки.

4. Прилагане на методологията и формулираните закономерности при разширяването на Българския wordnet с префигираните глаголи и обогатяването на лексикално-семантичната мрежа с нови семантични (и деривационни) релации.

5. Изследване на възможностите на формалното описание и на установените закономерности при префиксацията и при съотнасянето между класове глаголи за проверка на единността на представянето на данните, както и за въвеждане на нови лексикални единици в лексикографски ресурси.

Справка за приносите на дисертацията

1. Изследван е механизмът на префиксацията, и са формулирани основните закономерности при взаимодействието между представките и концептуалната структура на предикатите. Анализирани са измененията в тематичната и аспектиалната структура, настъпващи вследствие на префиксацията и въз основа на тях е представена типология на взаимодействията.

2. Предложен е модел за анализ на глаголите, който позволява да се изразят и изучат наблюдаваните семантични взаимодействия. С негова помощ се формулират закономерности между групи непрефигирани и производни от тях префигирани глаголи от различни семантични класове под формата на съотнасяне между фреймове. Методологията на анализа е приложима и към непрефигирани предикати.

3. Демонстрира се, че противно на утвърденото разбиране в генеративния синтаксис и в подкрепа на наблюдения, изказвани от някои автори (напр. Коритковска 2011:30, 186), дадена тематична роля към един глагол не е уникална. Анализът на редица предикати показва, че при инкорпорирана в значението на предиката *Тема* е възможно експлицирането на аргумент със същата семантика и в същата позиция с условието, че информацията, която той въвежда е нередундантна. Демонстрира се, че в българския език тези семантични конституенти имат аргументен статут, доказателство за което е участието им в семантични алтернации (Коева 2010) (Глава 4).

4. Мотивирано е дефинирането на нововъзникнали значения на предикати, които изобилстват в речта, но за момента не са отразени в речниците, както и на значения (основни несвършени триаргументни глаголи, които участват в семантични алтернации, засягащи вътрешните им аргументи), които в лексикографските ресурси не са обособени, а се включват като синтактични варианти на други значения. Във връзка с това се доказва независимият статут на тези значения чрез различната им комбинаторика по отношение на представките. Демонстрира се приложимостта на предложения анализ с оглед на последователното отразяване на префигирани глаголи с обща инвариантна семантика в лексикографските ресурси.

5. Извършен е анализ на български префигирани глаголи в съпоставка с изходните им корелати – основни несвършени по вид глаголи и неглаголни мотивиращи основи. С помощта на този анализ е потвърдена приложимостта на модела и типологията към описанието на глаголите.

Списък на публикациите, свързани с темата на дисертацията

1. Лесева, Св. Лексикалносемантично описание на предикатите и теорията за семантико-синтактично съотнасяне. В „Български език“, кн. 4, 2006, стр. 68-80.
2. Leseva, S. The Role of Bulgarian Prefixes in Argument Selection. In Proceedings of the Fifth International Conference Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages, 2006, pp. 99-104.
3. Leseva, S. Towards Encoding Event Structure in Wordnet. In Proceedings of the Fifth International Conference Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages, 25-28 September 2008, Dubrovnik, Croatia, pp. 74-78. ISBN 978-953-55375-0-2.
4. Leseva, S. Изразяване на междуезиковата асиметрия в многоезикови лексикални ресурси (върху материал от български префигирани глаголи с представка по-). В „Български език“, кн.3, 2009, стр. 97-117, ISSN 0005-4283.
5. Leseva, S. Frame-Evoking and Lexical Prefixes in Bulgarian. In Proceedings of the 15th Student Session of the European Summer School in Logic, Language and Information, 9-20 August, Copenhagen, 2010, pp. 145-152.
6. Лесева, Св. Пределност, префиксация, перфективност. В „Български език“, кн. 1, стр. 7-17, 2011. ISSN 0005-4283.

Библиография

- Андрейчин и др. 2002: Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Николов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Белчев. Български тълковен речник, „Наука и изкуство“, София, 2002.
- Бабко-Малая 1999: Babko-Malaya, O. Zero Morphology: a Study of Aspect, Argument Structure and Case. Doctoral Dissertation, The State University of New Jersey, New Brunswick, 1999.
- Бондарко и Буланин 1967: Бондарко, А. В., Л. Л. Буланин. Русский глагол. Ленинград, 1967
- Влахова 2001: Влахова, Р. Семантични и синтактични особености на глаголите от структурен тип префикс + се. В: Коева, Св. (съст.), Съвременни синтактични теории. Помагало по синтаксис, Пловдивско университетско издателство, Пловдив, 2001, с. 68-75.
- Влахова 2005: Влахова, Р. „Винителни“ и „дателни“ префигирани глаголи в съвременния български език. В: Коева, Св. (съст.), „Аргументна структура. Проблеми на простото и сложното изречение“, СемаРШ, София, 2005, с. 80-105. ISBN-10: 954-8021-67-6, ISBN-13: 978-954-8021-67-8.
- Влахова 2006: Влахова, Р. Семантични и синтактични особености на префигираните глаголи с прономинален елемент в български. В: „Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината от рождението на ст.н.с. I ст. д.ф.н. Йордан Пенчев“, „Артграф“, София, 2006, с. 320-329.
- Голдбърг 1995: Goldberg, A. Constructions. University of Chicago Press, Chicago, IL.
- Гримшоу 1990: Grimshaw, J. Argument Structure. MIT Press, Cambridge, MA, 1990.
- Гримшоу 1993/2005: Grimshaw, J. (2005) [1993]. Semantic Structure and Semantic Content in Lexical Representation. In: Grimshaw, J., Words and Structure, CSLI Publications, Stanford, CA, 2005.
- Даути 1979: Dowty, D. R. Word Meaning and Montague Grammar. D. Reidel, Dordrecht, W. Germany, 1979.
- Даути 1991: Dowty, D. Thematic Proto-roles and Argument Selection. In: Language, 67:547-619.
- Джакендоф 1983: Jackendoff, R.S. Semantics and Cognition. MIT Press, Cambridge, MA, 1983.
- Джакендоф 1990: Jackendoff, R.S. (1990) Semantic Structures. MIT Press, Cambridge, MA, 1990.
- Димитрова 1999/2000: Димитрова, М. За синтактичните и семантичните свойства на една група словообразователно свързани глаголи. В: „Български език“, 1999/2000, кн. 6, с. 47 – 61.
- Димитрова-Вълчанова 2003: Dimitrova-Vulchanova, M. On Two Types of Result: Resultatives Revisited. In: Beermann, D. and L. Hellan (eds.), Multi-Verb Constructions. Proceedings of TROSS Trondheim Summer School, 2003. (ръкопис)
- Ди Счуло и Слабакова 2002: Di Sciullo and Slabakova. Quantification and Aspect. In: Proceedings of the Perspectives on Aspect conference, UiL-OTS working papers, 2002. (ръкопис)
- Зуки 1999: Zucchi, A. Incomplete Events, Intensionality and Imperfective Aspect. In: Natural Language Semantics 7: 179-215.

- Иванова 1966: Иванова, К. Десемантизация на глаголните представки в съвременния български книжовен език, София, 1966.
- Иванова 1968: Иванова, К. Върху взаимоотношението на глаголната префиксация и категорията преходност/непреходност в съвременния български книжовен език. В: „Славистичен сборник“, София, БАН, 1968, с. 155–163.
- Иванова 1974: Иванова, К. Начини на глаголното действие в съвременния български език. София, БАН, 1974.
- Коева 2006: Коева, Св. Синтактични редувания в български – диатези и алтернации. В: „Български език“, кн. 4, 2006, с. 19–31
- Коева 2010: Коева, Св. Българският ФреймНет 2010, София, 2010, 146 с. ISBN: 978-954-779-125-1.
- Комри 1976: Comrie, B. Aspect. Cambridge: CUP, 1976
- Крифка 1992: Krifka, M. Thematic Relations as Links between Nominal Reference and Temporal Constitution. In: Sag, I. A. and A. Szabolcsi (eds.), Lexical Matters. Stanford: CSLI Publications, 1992, pp. 29–54.
- Крифка 1998: Krifka, M. The Origins of Telicity. In: Rothstein, S. (ed.), Events and Grammar. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 1998, pp. 197-235.
- Кьониг, Моунър и Биенвеню 2002: Koenig, Jean-Pierre, Gail Mauner, and Breton Bienvenue (2002), Class selectivity and the lexical encoding of participant information. Brain and Language. 81: 234-245.
- Левин 2006: Levin, B. English Object Alternations: A Unified Account, unpublished ms., Stanford University, Stanford, CA, 2006.
- Л&РХ 1995 (Левин и Рапапорт Ховав 1995): Levin, B. And M. Rappaport Hovav. Unaccusativity: At the Syntax-Lexical Semantics Interface. MIT Press, Cambridge, MA, 1995.
- Л&РХ 1999 (Левин и Рапапорт Ховав 1999): Levin, B. and M. Rappaport Hovav. Two Structures for Compositionally Derived Events. In: SALT 9, pp. 199-223.
- Л&РХ 2005 (Левин и Рапапорт Ховав 2005): Levin and Rappaport Hovav. Argument Realization. Cambridge University Press, 2005.
- Лесева 2006: Leseva, S. The Role of Bulgarian Prefixes in Argument Selection. In Proceedings of the Fifth International Conference Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages, 2006, pp. 99-104.
- Лесева 2008: Leseva, S. Towards Encoding Event Structure in Wordnet. In Proceedings of the Fifth International Conference Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages, 25-28 September 2008, Dubrovnik, Croatia, pp. 74-78. ISBN 978-953-55375-0-2.
- Лесева 2010: Leseva, S. Frame-Evoking and Lexical Prefixes in Bulgarian. In Proceedings of the 15th Student Session of the European Summer School in Logic, Language and Information, 9-20 August, Copehagen, 2010, pp. 145-152.
- Лесева 2011: Лесева, Св. Пределност, префиксация, перфективност. В „Български език“, кн.

1, стр. 7-17, 2011. ISSN 0005-4283.

Лилов 1964: Лилов, М. Семантичен развой на глаголната представка по- в съвременния български език. В: „Известия на института за български език“, X, 1964, с. 65–157.

Маранц 1984: Marantz, A. On the Nature of Grammatical relations. MIT Press, Cambridge MA, 1984.

Маслов 1984: Маслов, Ю. С. Очерки по аспектология, Издательство Ленинградского университета, Ленинград, 1984, 264 с.

Падучева 2009: Paducheva, E. Telicity and Incremental Theme. In: Russian Linguistics 33: 109–119.

Пинкър 1989: Pinker, S. (1989) Learnability and Cognition. MIT Press, Cambridge, MA, 1989.

Радева 1991: Радева, В. Словообразуването в българския книжовен език, Университетско издателство, София, 1991.

Рамчанд 2004: Ramchand, G. Time and the Event: The semantics of Russian Prefixes. In: Nordlyd 32.2. Special Issue on Slavic Prefixes, pp. 323–361.

Рамчанд 2008: Ramchand, G. Verb Meaning and the Lexicon: A First-Phase Syntax. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Рапапорт Ховав 2008: Rappaport Hovav, M. Lexicalized Meaning and the Internal Temporal Structure of Events. In: Rothstein, S. (ed.), Theoretical and Crosslinguistic Approaches to the Semantics of Aspect. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008. (ръкопис)

PX&L 1998a (Рапапорт Ховав и Левин): Rappaport Hovav, M. and B. Levin. Building Verb Meanings. In: M. Butt and W. Geuder (eds.), The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors. CSLI Publications, Stanford, CA, 1998, pp. 97-134.

РБЕ 1977-2002: Речник на българския език. Т. 1-13. Академично издателство „Марин Дринов“, ЕТ „ЕМАС“, София.

Рупенхофър и др. 2010: Rupenhofer, J., M. Ellsworth, M. R. L. Petruck, Ch. R. Johnson, J. Scheffczyk. Framenet II. Extended Theory and Practice. Available at <http://framenet.icsi.berkeley.edu/>.

Свенониус 2004a: Svenonius, P. Slavic Prefixes inside and outside VP. In: Nordlyd 32.2. Special Issue on Slavic Prefixes, pp. 205–253.

Смит 1991: Smith, C. S. The Parameter of Aspect. Studies in Linguistics and Philosophy, vol. 43. Kluwer, Dordrecht, 1991.

Спенсър и Зарецкая 1998: Spencer, A., M. Zaretskaya. Verb Prefixation in Russian as Lexical Subordination. In: Linguistics 36: 1-39.

Тени 1992: Tenny, C. Aspectual Interface Hypothesis. In: Sag, I. and A. Szabolsci (eds.), Lexical Matters. Stanford: CSLI Publications, 1992, pp. 1-27.

Уилямс 1981: Williams, E. Argument Structure and Morphology. In: Linguistic Review 1: 81-114.

Филип 2000: Filip, H. The Quantization Puzzle. In: Pustejovsky, J. And C. Tenny (eds.), Events as

Grammatical Objects, from the Combined Perspectives of Lexical Semantics, Logical Semantics and Syntax. Stanford: CSLI Press, 2000, pp. 3-60. (ръкопис)

Филип и Ротстайн 2006: Filip, H. and S. Rothstein. Telicity as a Semantic Parameter. In: Franks, S., H. Filip and M. Tasseva-Kurktchieva (eds.), *Formal Approaches to Slavic Linguistics 14*, Ann Arbor, MI: Michigan Slavic Publications, 2006. (ръкопис)

Филип 2008: Filip, H. Events and Maximalization: the Case of Telicity and Perfectivity. In: Rothstein, S. (ed.), *Theoretical and Crosslinguistic Approaches to the Semantics of Aspect*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008. (ръкопис)

Филмор 1968: Fillmore, Ch. J. The Case for Case. In: Bach, E. & R. Harms (eds.), *Universals in Linguistic Theory*. Holt, Rinehart, & Winston, New York, 1968, pp. 1-90.

Фоли и Ван Валин 1984: Foley, W. A. and R.D. Van Valin, Jr. *Functional Syntax and Universal Grammar*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1984.

Хей, Кенеди и Левин 1999: Hay, J., Ch. Kennedy and B. Levin. Scalar Structure Underlies Telicity in “Degree Achievements”. In: Mathews, T. and D. Strolovitch (eds.), *SALT IX*, CLC Publications, Ithaca, 1999, pp. 127–144. (ръкопис)